

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

KOLOZSVÁR, 1888 - 1948/1990. 1. (61.) ÉVFOLYAM, 4. SZÁM. OKTÓBER

ÁRA 8 LEJ

Reményik Sándor

Az óriás

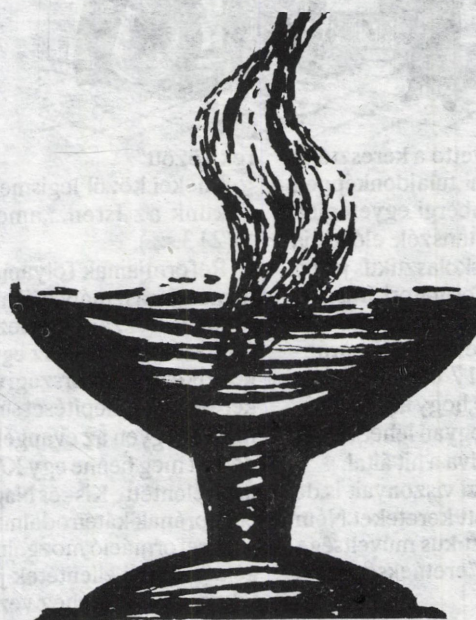
Lefojtott álmok, lenyűgözött vágyak,
Zöldből szürkébe halványult remény,
Kiábrándulás, te keserű füst:
Oltárok romján imbolyogva szálló,
Gyász, mely hamuban tépi önmagát,
Gyengeség, melyre egy világ zuhant,
Törpék mi mind, akiknek óriások álmát
Álmodni adta Isten:
Jertek ma velem.
Jertek, kapaszkodjunk az óriásba!

Ki hát az óriás?
Az, kinek homlokán
Ijesztően tündököl a büszke bélyeg:
Ha kell: egy világ ellen, egyedül...
Egyedül. Hallottátok ezt a szót?
Úgy hangzik ez a szó, mint egy sirám.
De úgy is, mint egy diadalkiáltás!
Nézzétek őt,
Ott áll a szörnyű körben,
Egy vas- és aranygyűrű közepén.
Sisakok, dárdák, kardok, koronák,
Zászlók veszik körül.

Egy embererdő, egy világ vadon-
És azzal szemben ő.
Egy lélek.
Milyen kicsi. - És milyen végtelen.

Ó, mert a lelkében az Isten él.
Valami, ami nála több,
Amit meglátott önmaga felett.
Amit nem lehet onnan kitörlni,
Amit letagadni nem lehet,
Ami tüzes korbáccsal kergeti
Irgalom nélkül végig a világon
És ösztökéli: tégy vallomást rólam.

S ő vallomást tesz: Nem tehetek másképp.

A vasmaroknak, mely kinyílt előtte,
Szívét odaveti:
Szorítsd hát, világ!
Állítsd el lassan minden dobbanását.
Vajjon amit dobog, azt is megfojtod-e?

Istent dobogja - és az Isten él!
Igazságot dobog - s az eszme él.
Hitet dobog - s az nem hal meg soha.
Szabadságot - s a szabadság örök.

Látjátok nőni ezt az árva árnyat,
A barát árnyát egy világ fölél?
Hallotok döngő léptei nyomán
Recsegni korhadt birodalmakat?
Mert ami korhad, az a korhadásé !!

És ami lélektől lett: megmarad.

Lefojtott álmok, lenyűgözött vágyak,
Zöldből szürkébe halványult remény,
Kiábrándulás, te keserű füst:
Oltárok romján imbolyogva szálló,
Gyász, mely hamuban tépi önmagát,
Gyengeség, melyre egy világ zuhant,
Törpék mi mind, akiknek óriások álmát
Álmodni adta Isten:
Jertek ma velem.

ÖRÖK REFORMÁCIÓ

Luther kalapácsütései nemcsak a wittenbergi vártemplom ajtaján kop-pantak; hangjuk történelemformáló erővel zengett, s nyomában elindult egy új szellem, új lelkeség forradalma, a reformáció. Valójában az evangélium, a Jézusi tanítás diadala volt ez, amely a külsőségekről a lélek belső világára, az intézményről a lélek egy-házára irányította a tekintetet.

A reformációban az a szükség je-lentkezett, amely mindenféle megkö-töttségből, a gondolat és a lelkiismeret szabadságában, egyedül Istenben ta-lálta meg a lélek felemelkedésének és üdvösségének útját. A felemelkedés-nek és szabadságnak az alapja és irá-nya az evangélium, s ennek méltó kere-te a Biblia.

Ez a szükség nemcsak ott és akkor jelentkezett, de azóta is szüntelenül je-len van mind a vallásos, mind az egyhá-zi-közösségi életben, s minden elnyo-más és elhallgattatás ellenére felszínre tör, és érvényesülést keres. A megújul-ás, a szabadság igénye, az Istenre talá-lás vágya örök emberi sóvárgás, de korparancs is egyben.

Az örök és a korszerű napjaink szüksége és követelése is. A reformáci-ót nem letűnt történelemként kell ün-nepelni és rá emlékezni, hanem napon-ként megélni, s egyéni és közösségi életünk mozgató rugójává tenni. Akik előttünk jártak, azoknak példája és éle-tútja követésre hív, az utánunk jövők-nek nekünk kell utat készítenünk. Egyetlen járható utunk van ah-hoz, hogy biztos jövőnk legyen: az örök reformáció.

Dr. Szabó Árpád

A REFORMÁCIÓ

Minden év októberében lelkiismereti kötelességünk emlékezni a reformációra, egyrészt, mert önazonosság tudatunknak tartalmát és célt ad, másrészt, mert múltidézésünk olyan erő, amely a mában a jövőnek szolgál.

A reformáció a szellemnek, a léleknek a felszabadulását jelentette a középkori skolasztika, a dogmák és az egyházi tekintély alól. Ennek a felszabadulásnak két irányulása volt: egyik a jövőbe, a másik a múltba tekintett. A jövőbetekintés követelte a lélek számára a szabadságot, a türelmet, a haladást, a lelkiismerettel összhangban álló vallásos életet. A múltba tekintés kereste azt a szilárd alapot, amelyre támaszkodni akart; visszatekintett egészen a Bibliáig. Ezek figyelembevételével megállapíthatjuk, hogy az intézményes egyház "néhány kisiklásai" csupán alkalmi okokat szolgáltattak a reformációnak.

A reformáció elindulásának okairól, kibontakozási körülményeiről, jelentőségéről, hatásáról, irányzatairól, a reformátorokról könyvtárakra menő értékelések születtek. Célunk most nem az értékelések számbavétele, hanem egyszerű ismeretidezés, azaz röviden végigjárni a reformáció elindulásának és, részben, kiteljesedésének útjait.

1517. október 31-én Luther Márton a wittenbergi templom kapujára kiszegte 95 Tételét, amellyel kezdetét vette a keresztény egyház megújulási mozgalma. Az elindulás szálai tulajdonképpen 1512-ig vezetnek vissza, amikor Luther a wittenbergi egyetemen doktori fokozatot szerez, és ugyanott a bibliai tanszék előadója lesz. Bibliamagyarázatait kezdetben a középkori skolasztikus jelleg hatja át, de lassan-lassan körvonalazódnak a reformátori írásmagyarázat fő jellemvonásai. A döntő fordulat 1515/1516-ban következett be, amikor Pál apostolnak a rómaiakhoz írt levelét magyarázta hallgatóinak. Különösen megragadta a Róm 1,17 üzenete: "...Az igaz ember pedig hitből él". Luther úgy értelmezte, hogy az evangélium Isten igazságát jelenti ki, megmutatja, hogy hogyan lehet valaki igaz Isten előtt, egyedül Isten ígéretére támaszkodva a hit által.

A levél magyarázata során bírálta kora egyházi viszonyait is, de ez a bírálat nem lépte túl az egyház által felállított kereteket. Nem akart szembefordulni az egyházi renddel, skolasztikus műveltségre és egyéni vallásosságra alapján ellene volt minden "eretnységnek", szakadásnak.

A bűnbocsánatról szóló egyházi tanítást nemcsak hogy nem fogadta el, hanem azzal egyenesen szembehelyezkedett. Élesen bírálta a bűnbocsátó szelvények árusítását, azaz azt a gyakorlatot, hogy pénzért meg lehetett vásárolni a bűnbocsánatot. E visszaélések ellen kívánt fellépni 95 Tételével.

Luther igazi törekvése az egyház tekintélyének a védelmezése volt, a tévedések, a túlkapások megszüntetése, de a búcsú és a búcsúval való visszaélések feletti viták fokozatos eltávolodást eredményeztek.

1519-ben Eck János római katolikus teológus Luthert, annak akarata ellenére, nyilvános vitára kényszerítette. A vita a lipcsei egyetemen zajlott le. Luther megvédte a bűnbocsánatról szóló tételét, Eck János azonban a vitát kiterjesztette a pápai hatalom kérdéseire, és állásfoglalásra készítette. Luther kijelentette, hogy a Zsinat a pápa fölött áll, a pápa nem csalatkozhatatlan. Úgyszintén Husz János egyes tanításait is igazolta. Eck eretnőséggel és huszitizmussal vádolta.

A lipcsei vita után a szakadás bekövetkezése elkerülhetetlené kezdett válni, egyrészt azért, mert Luther nyíltan állást foglalt a hivatalos egyház ellen, másrészt, mert megszületett az átkokkal fenyegető pápai bulla 1520 januárjában, majd az a bulla, amely 1521 januárjában kimondta az átkot.

A pápai kiközösítés kimondása után Luther sorsa attól függött, hogy milyen határozatot hoz a német birodalmi gyűlés. Időközben támogatóra talált Bölcs Frigyes szász választófejedelem személyében. V. Károly császár 1521-ben tartotta a birodalmi gyűlést Wormsban. Luthert is meghívták, aki császári védlevél oltalma alatt meg is jelent. Itt mondotta el híres nyilatkozatát: "Amíg engem szentírásbeli bizonyágokkal, vagy máshonnan merített tiszta okokkal meg nem győznek...addig én a szent iratokkal vagyok meggyőzve...Itt állok, másként nem tehetek. Isten legyen segítségemre".

A birodalmi rendek Luther és az őt támogató rendek távozása

után a pápai rendelkezés alapján kimondták személyére és követőire a birodalmi kiközösítést. A tényleges hatalom azonban nem a császár, hanem a fejedelmek és a tartományi urak kezében volt. Luthert az egyik fejedelem Wartburg várába vitette, és így nem következett be az az üldözés, amely a birodalmi kiközösítés után várható lett volna. Ugyanakkor a császár erejét lekötötte a Franciaország elleni hosszas háború, ezért csak 1529-től kezdve igyekezett érvényt szerezni a határozatnak, de időközben a reformáció jelentős tartományokat hódított meg.

Luther felismerte, hogy az evangélium szerinti vallásos élet elengedhetetlen tartozéka a Biblia megismertetése. Ezért fő törekvése lett nemzeti nyelvre fordítani a Bibliát, e munkásságát kiegészítette egyházi énekköltészetével is. Így ír erről: "Kényszerítettem Zsoltárokat írni a nép számára, azaz lelki énekeket, hogy Isten ígéje az éneklés által is megtartassék az embe-

rek között".

Énekei közül legismertebb a 46. zsoltár alapján írt Erős várunk nékünk az Isten..., amely énekeskönyvünkben is megtalálható (213.sz.).

Reformájának folyamatos kibontakozását megtörte az 1525-ös német parasztháború, amely eredeti szándékának megváltoztatásához is hozzájárult. Kezdetben az evangélium hirdetését tartotta fontosnak, és utána az egyházi reformokat, de a parasztháború után következő szászországi vizitációja nyomán az egyház intézményes kereteinek a kiépítését sürgeti fejedelmi segítséggel azért, hogy biztosítva legyen az evangélium hirdetése. Látogatásai során fogalmazódott meg benne egy Káté kiadásának a szükségessége. 1529-ben megjelentette Kis- és Nagy Kátéját, s ezzel megalapozta a reformáció korának kátéirodalmát.

A reformáció mozgalma belül rövidesen felfogásbeli különbségek, teológiai ellentétek jelentkeztek, amelyek különböző irányzatok megszületéséhez vezettek. Az első súlyos ellentét a wittenbergi (szászországi), valamint a svájci és dél-német reformátorok (Zwingli U., Oekolampadius J., Martin B.) között alakult ki. Az éles teológiai vita az ágostai hitvallású és a helvét (svájci) hitvallású felekezetre való megoszláshoz vezetett.

A reformáció történetében jelentős helyet foglal el Kálvin János reformátori munkássága, aki az Institutio című munkájával egy új reformátori irányzat alapjait rakja le, amelynek eredményeképpen megalakul a református felekezet.

A reformáció egyik sajátos irányulása a radikális reformációban öltött testet, amelynek gyümölcse az unitarizmus. Ennek volt erdélyi viszonylatban lángelkű apostola Dávid Ferenc.

Ismeretidezésünk egyúttal tiszteletre készlet. Szellemi, lelki örökségeink előtt a köszönet szavát rebegjük el Istennek. Ma már világos, hogy a reformáció nyitotta hitelvi különbözőségek nem lehetnek a megkülönböztetések tárgyai. Mindnyájan Jézus tanítványai vagyunk, aki így üzen a kereszténység nagy családjá minden egyes tagjának: "Erről ismeri meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretni fogjátok" (Jn 13,35).

Dr. Rezi Elek

SZEMELVÉNYEK A 95 TÉTELBŐL

-Nem keresztény tant hirdetnek azok, akik tanítják, hogy azoknak, akik a lelkeket ki akarják a tisztító tűzből váltani, vagy gyónó cédulákat vásárolnak, nincs szükségük töredelemre.

-Minden igaz bűnbánó keresztény megnyeri az őt bűnbocsátó cédula nélkül is megillető büntetéstől és büntől való feloldozást.

-Minden igaz keresztény akár él, akár hal Isten kegyelméből, a Krisztus és az egyház minden javainak részese, bűcsű cédula nélkül is.

-Fel kell világosítani a keresztényeket, hogy a pápának nem az a szándéka, hogy a bűcsűvásárlás a könyörtelenség bármely cselekedetével valamiképpen egyenlőnek vételessék.

-Fel kell világosítani a keresztényeket, hogy az, aki a szegénynek alamizsnát ad, vagy a szűkölködőt megsegíti, jobb dolgot cselekszik, mintha bűcsűt vásárol.

-Mert a szeretet munkája által gyarapszik a szeretet, és az ember jobbá lesz; a bűcsű által ellenben nem lesz jobbá, hanem csakis szabadabbá a büntetéstől.

-Fel kell világosítani a keresztényeket, hogy aki felebarátait nyomorogni látja, s annak dacára bűnbocsánatot vásárol, nem a pápai bűcsűt váltja magához, hanem magára zúdítja Isten háragját.

-Fel kell világosítani a keresztényeket, hogy hacsak nem dűsgazdagok, azt ami az élet fenntartására szükséges, kötelesek családjuk javára fordítani és semmiesetre sem bűcsúra tékoználni.

-Fel kell világosítani a keresztényeket, hogy a bűnbocsánat vásárlás szabad és nem parancsolt dolog.

A bűcsű, amiről a 95 tételben szó van a bűnök megbocsátása, bizonyos kegyes, szertartásos jócselekedetek fejében. E bűnbocsánatot, helyesebben bűcsűt (mely a szentek ereklyéihez való zárándoklás útján is elérhető volt) Luther idejében helybe vitték a bűcsűárus ügynökök pénzért. Akik a bűcsűt megvették, az általuk fizetett pénzről nyugtaként ún. bűcsűlevelet

kaptak, amely egyúttal biztosítékul is szolgált bizonyos fokú bűnbocsánatra nézve. E visszaélés volt a közvetlen oka Luther fellépésének, s életrehívója a 95 tételnek.

Reformáció és művelődés

A szellemében is magyar műveltség a reformációval kezdődik. Amit azelőtt tájainkon írtak, az beleolvadt a nagy európai kultúrába, legfeljebb szerzője-másolója volt a magyar, a nyelve csak egész ritkán. Magyar szellemiségről a középkorban nem beszélhetünk.

A reformáció az európai művelődés nagy korszakváltásából fakad, s a reneszánsz közép- és keleteurópai kisugárzása. Lényege az addigi feltétlen, tekintélyvel alapuló hittel szemben a meggyőződésen, a megértésen alapuló hit, a hit-tudomány és művelődés kiterjedése az addigi szűk egyházi (klerikális) keretből a laikus társadalom irányába. Első csíráit Németországban tanuló fiatal papok hozhatták magukkal, elterjedését tájainkon nem csak a meggyőződés, hanem a politika is segítette: az emberek lelki életének irányítására is igényt formáló Habsburg-katolicizmustól való hatásos elzárkózást jelentette. Míg a szász városok megrekedtek a szelíden módosító lutheranizmusnál, a magyar mezővárosok és nagyvárosok lakossága s az utóbb hozzájuk csatlakozó nemesség is a radikálisabb kálvini tanításokat fogadta el, sőt Erdélyben kialakult a reformáció -legradikálisabb- magyar változata, az unitarizmus. Ezek mindegyike egy-egy színárnyalatot képvisel a kor művelődésében, szétválasztásuk inkább dogmatikai szempontból jelentős. A kultúrtörténet egybefogja az árnyalatokat, s a közös vonásokból indul ki.

A reformáció három nagy eszközzel vetette meg a nemzeti kultúra alapjait: az anyanyelvűséggel, a könyvnyomtatással és az iskolahálózat kialakításával.

A katolicizmus nemzetközi nyelve latin volt. Ezen a nyelven folytak a vallási szertartások, ezen a nyelven írtak-érkeztek. Többnyire a papok és szerzetesek egymás között. Egészen kis számú főúri-világi értelmiségi tudott e művelődési körbe bekapcsolódni. Amikor a protestantizmus meghirdette az anyanyelvűség elvét, egyszerre tömegek számára is hozzáférhetővé tette a teológiát-kultúrát. Ettől fogva az egyszerű polgárok is részt vehettek az egyház belső életében, állást foglalhattak a teológiai vitákban, megtanulhattak írni-olvasni, s igényelték az olvasnivalót. A hívek ezután meggyőződésből vallják egyik vagy másik egyház hitelveit. A papok meggyőzik a gyülekezetet a maguk igazá-

ról. Ugyanakkor a katolicizmus még egy századon át ragaszkodik a latin nyelvhez, papjai pedig nincsenek felkészülve a hitelvek vitatására, védelmére. A nagy változást majd az ellenreformáció hozza meg.

Az anyanyelvűség eleinte a Biblia-fordításokban nyer irodalmi vetületet, hiszen minden felekezet és prédikátor a Bibliára hivatkozva hirdeti tanait. Utána megszólal a hitvitázó dráma, a zsoldárszerű líra, a bibliai, majd világi elbeszélő költészet, a szerelmi líra - s megszületik a magyar nyelvű irodalom.

A könyvnyomtatást Johannes Gutenberg fedezte fel a XV. század közepén, és technikája a múlt század végéig alig változott. Magyarországon már Mátyás király idejében működött nyomda, melyen Hess András kinyomtatta a híres latin nyelvű Budai Krónikát (1473). A latin nyelvű könyvnyomtatás azonban csak technikai újítást jelentett, a kis számú lenyomat csak a kevés beavatott kezében forgott. A nyomda lehetőségét a reformáció ismeri fel, s teszi a kultúra terjesztésének leghatásosabb eszközévé. Első magyar nyomtatott könyveink az 1530-as években Krakkóban és Bécsben készülnek. Tájainkon az első állandó nyomdák felállítása a szász reformációhoz fűződik: Szében (1529), Brassó (1535). Az első magyar nyomdászok kis szekerem egész műhelyüket magukkal költöztető vándortipográfusok voltak, akik egy-egy városban, főúri udvarban néhány hónapra letelepedtek, s kinyomtatták a megrendelt művet. Az első ilyen ismert vándor nyomdász és prédikátor Abádi Benedek volt, aki Nádasdy Tamás megbízásából 1540-1541-ben Sárváron kinyomtatta a Sylvester János Új Testamentum - fordítását. Az első állandó magyar nyelvű nyomda Kolozsvárt létesült 1550-ben, Hoffgreff György és Heltai Gáspár tulajdonaként. Heltai a kor első zseniális tipográfusa és legjelentősebb prózaírója. Felismeri, hogy a nyomtatvány már szélesebb olvasóközönségre számít, tehát lehetőleg olyan nyelvváltozatot kell használnia, amit bárhol nehézség nélkül megértenek, a könnyebb olvashatóság kedvéért a helyesírást is egységesíti. Sőt, ennél tovább megy: felméri az igényeket, mi az, amit szívesen olvasnának. S mikor nem kap ilyen kéziratokat, maga fordít, átdolgoz és ír meg, dialógust, krónikát. A Heltai-féle nyomda a XVI. századi könyvtermelésünk egyharmadát

adta. A kor másik jelentős magyar nyomdája a debreceni volt, ezt 1561-ben Huszár Gál alapította.

A nyomtatványok már nem olyan költségesek, mint a kódexek, úgyhogy egyre több otthonba eljutnak, lehetővé téve a Biblia az imádságos- és énekeskönyvek otthoni használatát. Ahhoz azonban, hogy az anyanyelvű kinyomtatott műveket sokan olvashassák, még valami szükséges: az írni-olvasni tudás, ez pedig tömegmértékben csak az iskolában sajátítható el.

A katolikus iskolák a középkor folyamán s a reformáció idején is, egészen a jezsuiták fellépéig az egyházi életre, a szerzetesi vagy papi pályára készítették elő növendékeiket. A protestáns iskoláztatás ezzel szemben a szélesebb társadalmat akarta felölelni: főleg a polgárságot, nemességet, később a módosabb parasztságot. Megtanította őket írni, olvasni, vitatkozni: a nyomtatott műveket olvasni és értelmezni. Felsőbb osztályokban ezekhez járult még az elmélyülő latin tudás és az ókori szerzők műveinek olvasása, a dialektika, retorika, logika, poétika, asztronómia s természetesen megfelelő vallási, bibliai ismeretek. Fraknói Vilmos adatai szerint a XVI. században 121 protestáns, 34 katolikus és 9 unitárius iskola működött a magyar nyelvterületen. Többségük falusi iskola volt, ahol a rektor (esetleg kántor, pap) elemi ismereteket oktatott. Jelentősebbek a kollégiumok, melyek tulajdonképpen a protestáns egyetemeket helyettesítették. Végzettjeik vidéki papok, tanítók lehettek. A legtöbb fiatal azonban egy-két évig külföldön folytatta tanulmányait, elsősorban Németországban és Hollandiában. Felépítésükben a protestáns kollégiumok is ezen országok iskolatípusához hasonlítottak, a helyi szükségletekből fakadó módosításokkal. A kollégiumokban latinul folyt az oktatás úgyhogy akár külföldről hívott professzorok jöttek, akár a diákok idegen iskolákba iratkoztak, nem kellett nyelvi nehézségekkel küzdeniük. Egyedül Apáczai Csere János tett kísérletet ekkoriban a felsőbb tudományok magyar nyelvű előadására.

A reformátusoknak három nagy hírű kollégiumuk volt: a debreceni, a sárospataki és a gyulafehérvári-nagyenyedi, az evangélikusoknak, unitáriusoknak egy-egy: az eperjesi, illetve a kolozsvári. Ezeknek közeli városokban partikulái (alгимnáziumai) voltak. Így a gyulafehérvári

folytatás a 4. oldalon

unitáriussá vált. Kornis Mihály (1571-1574), János Deák utóda a kamaraispánságban, szintén unitárius volt. A következő kamaraispán (1574-1579) a márkodi Várad Pál Deák már református. (Possevino jezsuita író feljegyezte, hogy Eőssi András erőszakkal is megpróbálta az oroszhegyieket áttéríteni az unitárius hitre.)

Az Udvarhely megyei reformációt eleinte csak Telegdy Mihály főkapitány veszélyeztette. János Zsigmond fejedelem szigorú intéssel parancsolta meg az erőszakoskodások, kegyetlenkedések beszüntetését: "Erősen megparancsoljuk hűségteknek, hogy említett egyházi szolgálóinkat, összes javaikkal együtt, királyi tekintélyünkkel... minden módon tartások kötelességeiteknek oltalmazni, pártfogolni és megvédelmezni".

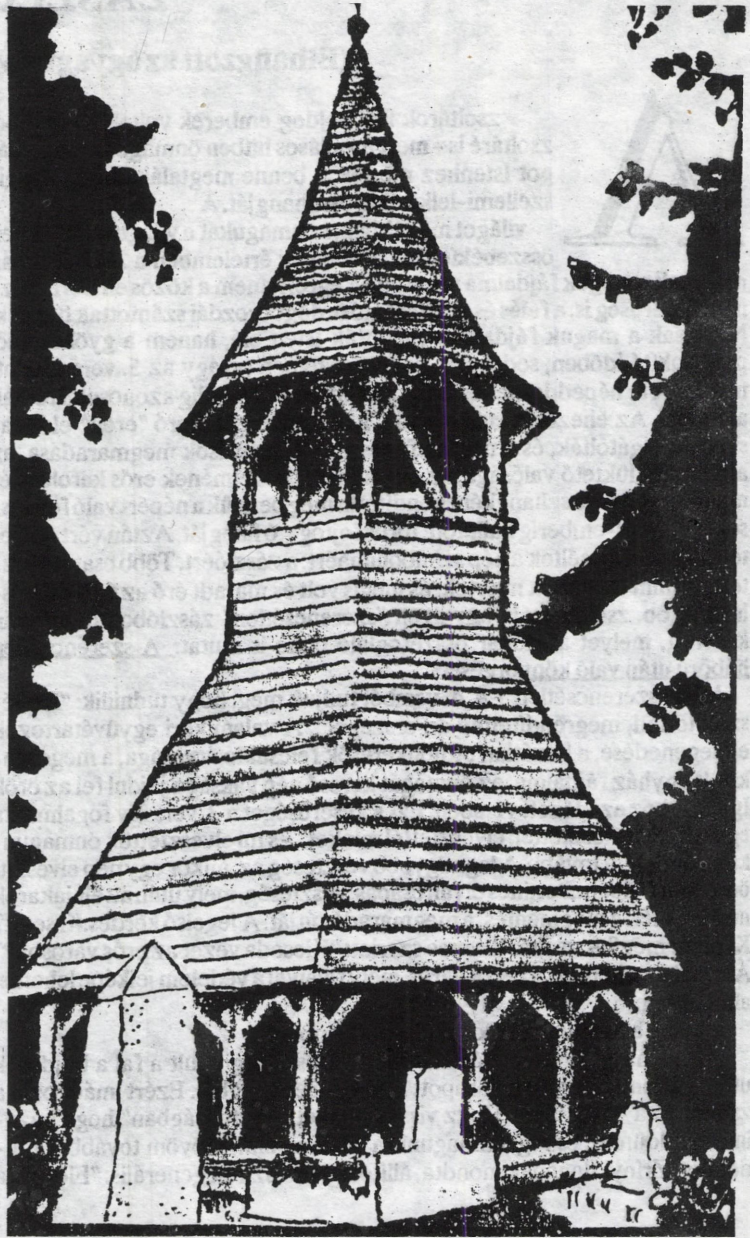
Csak a Telegdyt felváltó unitárius Petki Mihály és a református Bánki Farkas idejében vált az udvarhelyi egyházmegye protestánssá. (Fülöp G. Dénes, a marosvásárhelyi Vártemplom jelenlegi lelkipásztora dolgozatot írt szülőfalujáról, Sófálva viharos történetéről. A következőket jegyezte fel: "Ezeknek a világi pártfogóknak [kamaraispánoknak - kiemelés T.Z.] lehet tulajdonítani Sófálva és vidéke protestantizmusának felkarolását és megszilárdítását az 1570-es években".)

A reformáció térhódításával egyre több adatunk van az iskoláztatás kezdeteiről. A történetírás tanúsága szerint már a reformáció előtt minden anyaszentegyházban működött iskola; írásos adatunk minderről nincs. A Sóvidék írásos dokumentumokkal bizonyíthatóan két legrégebbi településében, Korondon és Sóváradon (az 1332-es, illetve az 1333-as pápai tizedjegyzékben említik e két falut) minden bizonnyal működött iskola is. Az első írásos adatunk Siklódról, 1629-ből származik. Bethlen Gábor trónralépésével az egyházak anyagi helyzete is megerősödött. Van egy 1556-ból származó sófalvi adatunk is, azonban ezt más források nem erősítették meg. A Marosvásárhelyen tartott partiális gyűlés a 94 kánonra való hivatkozással elrendelte: "Rectores negligentes et non decentes, vel ignari a schola, eliminentur". (A hanyag és tudatlan, járatlan mestereket az iskolából el kell távolítani.) Különösképpen ilyen alkalmatlan mesterek tanítottak Dályán, Agyagfalván, Galambfalván, Keresztúron, Etéden, Küsmődön, Sófálván és Farcádon.

A reformáció tehát azelőtt soha nem tapasztalt szellemi pezsgést hozott a világvégre szorult tájegységnek. Az itt működő iskolákból nagyszámú értelmiségi került ki, közöttük tartjuk számon a tancsi kazettás mennyezet festőjét, Parajdi Incze Jánost. A reformáció térhódítása után 1653-ban különvált a sófalvi anyaszentegyházról Parajd, 1714-ben pedig a siklódi a küsmődötől. 1769-ben Alsósófálva kért külön papot és tanítót.

A XVIII. század végére befejeződik a Sóvidék sok-sok tanulással szolgáló vallási átalakulása. Az azóta eltelt időszakban ezen a téren lényeges változások nem történtek. Ki-ki tehetsége, lekiismerete és tudása szerint járult és járul hozzá a hit erejének növeléséhez vagy gyengítéséhez. A reformáció formálta tehát a Sóvidéket olyanná, amilyen napjainkban is.

Tófalvi Zoltán

RÁLNOKI HARANGLAB
ÉPÜLT 1781-BEN

Molnos Lajos

Hópillék, őszi reggelen

Mareggel, im, alápilinkéztek az eljövendő tél első havai. Csak úgy, mintha csupán kíváncsiszkodni, nézkelődni libegtek-pillangóztak volna errefelé. Bátoratlanul s tétován, megilletődve szállingáltak lefelé, egyik-másik pehely mintha meg is gondolta volna magát, fel-felibbent égi-ránt, akárha vissza szeretett volna szállani a hűvös-rideg magasba, még várakozni egy kicsit; aztán mégis, sorsába beletörődve, leheletfinoman földet ért - hogy szinte azonnyomban el istünjön, semmivé legyen a még zöldeske füvek, sárga faleveleken, a porban, gyalogjárók és utak közömbös aszfaltján. Nyomtalanul tűntek el, lettek semmivé ezek az első hópelyhek.

Néztem hullongásukat az ablak üvegén keresztül, gyér pillangózását az első hónap, amely - úgy tűnt - célját és idejét tévesztetten, oktalanul és meggondolatlanul pilinkézett alá a biztonságos magasságokból. Nem volt jókedvű, gondtalan s boldog ez a szállingózás, mint mikor hópelyhek miriárdjai zúdulnak lefelé, szinte versengve-tülekedve: ki ér hamarabb földet, és hullanak, zúdulnak, záporoznak, akárha patyolat-özön, ellepni, beborítani-bebugyolálni a fákat, vetéseket, eltakarani a csúfságokat, hogy minden oly békés, nyugodt tisztaságban ragyog-

jon, ha kisüt a nap, hogy e fehér szíkrázásban az embernek kedve támadjék meghempergőzni az áldott fehérségben, gyermeki hittel remélvén pillanatig, hogy maga is - kívül s belül - megtisztul, patyolatba bugyolálódik e meghempergőzésben, akárcsak köröskörül a táj.

Ez az október végi első hószállingózás nem rügyezett efféle vágyakat bennünk, inkább csak rosszkedvet, bosszúságot, ellenszenvet, hogy máris itt a tél, a próbára tevő, hogy még várhatott volna az idő a nyájas-langyos őszi temetésével, hogy még ne a havak jöjjenek, csak a levelek peregenek halk neszsel, csendes beletörődéssel, s legyen ideje az embernek rákészülni a faggató fehérség fogadására s elviselésére, eltűrésére is, megszokni, hozzászokni, s kicsit megtanulni is: a fehéren minden picinyke csúfság is meglátszik, árulkodik és vádol, ügyelni kell hát a lépéseket, a kéz könnyelmű, felelőtlenül mindent szétszóró mozdulataira is. Mert tisztaságban élni nem könnyű, idegesítő is lehet, ha nem szokik hozzá, nem tanulja meg ezt is az ember, miképpen azt is, hogy maga körül és magában is tisztaságot teremtsen, amelyre aztán rászíkrázhat, bármikor rászíkrázhat a napfény, nem érhe-

ti szégyen - legalább a szándékot nem! - ebben a vallató kutakodásban sem.

Az első tétovának és batoratlannak tetsző hópelyhektől csak a por s lehullott levelek, a még zöldeske füvek lettek kissé latyakosak, gyönyörű s faggató fehérségükből mi sem maradt, s meglehet, időelötti hasztalan volt igyekezetük, s így értelmetlen is az "áldozatvállalás". Nem lettek bebugyolálók, mindent eltakarók, a tájarculatán változtatók. A nap újra kisütött, a por szállong, ismét zörögnek a lehullt levelek, ha rájuk tapos a láb, köztük matat a kéz. Legfennebb aprócska intés volt hullongásuk a múlt időben, hogy immár sora érkezik nagy havaknak, próbára tevő télnek, faggató fehérségnek, mely betakar és eltakar, feledtet megtörtéteket, miként könyörtelenül megmutat picinyke foltokat is - ideje jött hát eljövendőkre figyelmeznie az embernek is.

Ha pedig ekként vagy - és miért ne volna így?! - , haszontalannak és értelmetlennek tetsző voltában is a legboldogabb mégiscsak a mindenkori első hópelyhely...

ZÁSZLÓBONTÓK

(Elhangzott az agyagfalvi szoboravató ünnepeken)

A

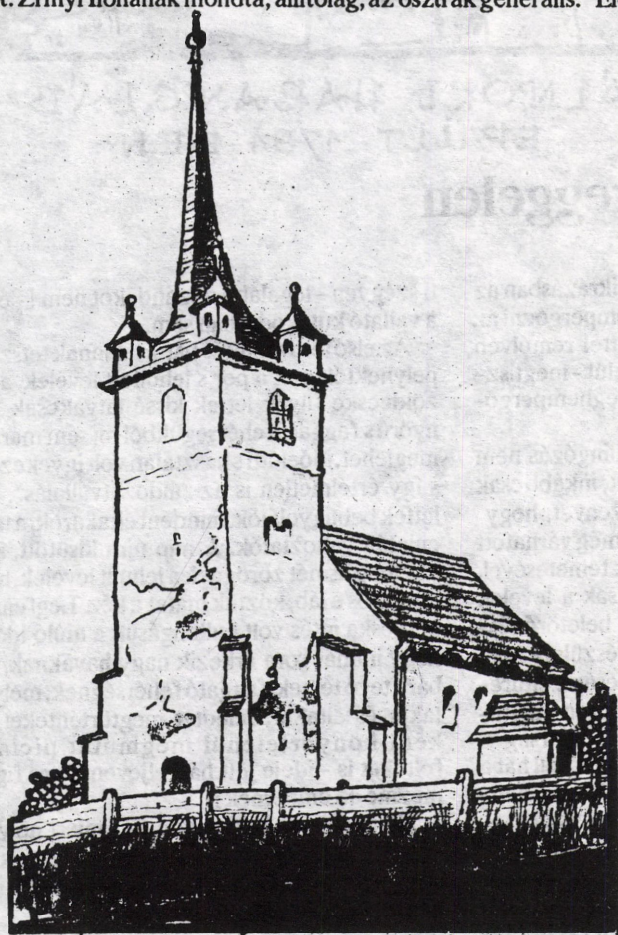
zsoltárok írói boldog emberek voltak - így a 60. zsoltáré is - mert a vallásos hitben önmagukat és a világot Istenhez mérték, s benne megtalálták az anyagi-szellemi-lelki világ összhangját. A

világot magukban, s önmagukat a világban, hitükben összebékítették. Ebben az értelemben a Zsoltároknak nemcsak a maguk fájdalma sikoltott az égre, hanem a közös emberi, össznépi keserűség is; a félés és a féltés fájó ördögborzadási szántottak bennük. Nemcsak a maguk fájdalmát ringatták Isten elé, hanem a gyökértépő, partszakító időben, sodrásban és forgószélben (avagy az 5. vers szerint, mikor: "A te népeddel nehéz dolgokat láttattál") mindig azonosulni tudtak a néppel. Az éhezés, a ruhátlanság, a nincstelenség apró "ereit" eldugaszolták, elgátolták, és a nemzetféltés, az ősi szokások megmaradása, az anyanyelv lüktető valósága, az országhatár védelmének erős karolása és megmaradása visszhangként kondította meg bennük a népért való felelősség embertől-emberig hallatott, torokfojtogató hangját. Aztán vért és életet soha sem kíméltek a nép szimbólumáért: a zászlóért. Több csatát vesztek, mint amennyit nyertek, és mégis volt és maradt erő az újakezdéshez. A 60. zsoltár írója egy ilyen "szerencsétlen" zászlóbontó idő után kesereg, melyet a zsoltár összefoglaló címe is mutat: A szerencsétlen háború után való könyörgés.

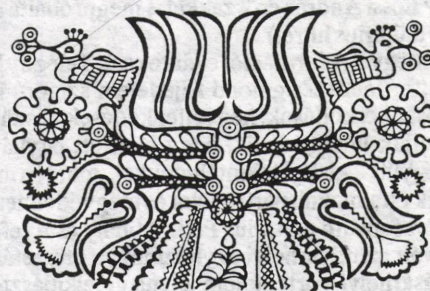
Miért szerencsétlen? A 4. versből tudjuk meg, hogy tudniillik: "Kettészakítottad, megrendítetted az országot". A valamikori együvértartozók elidegenedése, a hazátlan otthonkeresők felcsukló árvasága, a megcsontított egyház fájdalma, az önmagát kereső nép vaksága jajdul fel az örök Igazsághoz az idézett versben. Ezt a keserűséget a 3. vers így fogalmazta egybe: "Elszélesztettél, elvesztettél minket" - s mi elvesztettük önmagunkat, gondolom tovább. A legnagyobb veszteség az, mikor egy nép elveszíti önmagát fiaiban. De nincs olyan csapás, veszteség, mely után az élniakarók ne keressék a megmentés, a megmaradás útját. A legelső kérdés: Ki segít? Ki ment meg? A zsoltár II. verse szerint: "Kicsoda vezet az erős városba?" Ám, hol az a hely, az az erős város, mely falaival a védelem jelképe lehetne, ahol otthon

lehetne a hazátlan mostohásodott ember?

Az ellenség elvette a várral védett várost, megindult a fal a bujdosók után, s a romlás is jóízűt harapott a hajdani erősségből. Ezért imádkozik a zsoltáríró a 4. versben: "Hozz vissza minket a biztonságban", hogy házainkra, földünkre és régi önmagunkra találhassunk, szövéim tovább a gondolatot. Zrínyi Ilonának mondta, állítólag, az osztrák generális: "Elször a

NYÁRA'D SZENTMÁRTONAI TEMPLOM
ÉPÜLT A XIII. SZÁZADBAN

lélek roppan és omlik össze, s utána a kőalak is". Ám ez fordítva is igaz: állnak a falak, míg a lélek nem roppan össze! A zsoltáríró tudja, hogy a lélek nem tud összeroppanni, míg az ember bízik és hisz Istenben, mert addig lelkében hordozza a megmaradás kapaszkodó erejét. Kicsoda vezet ebbe az erős városba, kérdezte a zsoltáríró. A 12. versben ő adja meg rá a feleletet: "Te, Isten!" "Isten, akivel győzedelmet nyer" - mondja a 14. vers. Győzedelmet a csüggedésben, a kicsinyhitűségen, a bizonytalan lányságon, egyszóval, győzedelmet önmagunk lelki nyomorúságán. Mintha ráérezett volna a zsoltáríró Reményik Sándor soraira: "A lélek él, míg hitet nem cserél". Él és élte. A zsoltáríró mélységéből fohászodik a 13. versben: "Segíts ki minket a nyomorúságból, mert az emberi segítség hiábavaló"! A lelket akarja menteni, mert a lélekből, a mélyből jön minden megújulás, ott van minden megmaradás biztos vára, városa. A lélek Ura és Atyja az Isten. Megismerte a zsoltáríró azt, hogy mit tett Isten az ő népéért? A 6. versben így fogalmazza meg látását: "Aztál a téged félőknek zászlót, melyet felemeljenek az igazságért".

A mondat egyik kulcsszava a zászló, a másik az igazság. A rokonság közöttük az, hogy mindkettő felemelésre vár. Igazság nélkül nem szabad zászlót emelni. Minden igazságnak zászlóaljnyi népe van. A zászló jelkép, mely hordozza azt az igazságot, amiért kibontották. Ezért drága minden zászló, amelyre Isten és az emberi közösség, népek igazsága van Isten láthatatlan "tintájával", de olvashatóan felírva. Istennek gondja van ránk, gondolkodom a zsoltárossal, mert igazságának zászlót ad, zászlója alatt megtartja erősségében a népet, s míg a lélek él Isten igazságával, a nép is élni fog. A hitben biztos sátorozhat a megtartás és a megmaradás reménye, ha vallják és vállalják a zászlót.

Jelkép a zászló. Színe és formája közösséget határoz meg. A hozzátartozókat jelképezi. Jelképes a zászló abban az értelemben is, hogy elvet, eszmét (Szabadság, Egyenlőség, Testvériség), vallást, várost, családot jelképezhet. Ebben az értelemben sok zászlója volt a történelemnek. Sok eszmezászló nép nélkül maradt. De zászlóvá lettek nagy emberek, mint pl. Kossuth Lajos, városok, mint Temesvár is, és még sorolhatnám. Egy ilyen jelképes zászlóbontás volt itt, ezen az agyagfalvi réten 1848. október 16-án. A zászlóbontók kiáltványukban megfogalmazták azt az igazságot, amit itt a zászlóra írtak: "Békét óhajtunk e honban és szabadságot". A zászlót közel 60 ezer ember bontotta és emelte később a hősi halottak tetemére, mások vitték magukban mocsokta lanul erdők és országok sűrűjébe, Világos után a bujdosók. Volt úgy is, hogy rejtegetni, dugdosni kellett a hovatarozás zászlóját, s vele együtt az anyanyelvet is menekíteni. De ezzel nem hullott el a zászló, nem maradt magára, nem esett el, legfennebb más időt keresett, s újabb nemzedéket.

Jelkép az agyagfalvi rét is, s ha jelkép, akkor zászló is. Zászló volt őseinknek, kik írott források szerint már 1506-ban a székely igazságért és szabadságért ide gyűltek törvényt hozni. Tudom, mert egyik ősem is itt volt, és nevével is rámhagyta a zászlónyi örökséget: Szabadságot, Igazságot, Békességet, Egyenlőséget és Emberséget a székely embernek. Ezután ez a szobor lesz a székely szabadság jelképe, képes zászlója. Istentől szerzett igazságot hirdet. Zászlóaljnyi népem! A régi táborűzek füstje még itt leng. Tudom, nem attól könnyes a lelked. Apáink emléke kilép a történelemből, megelevenedik bennünk. Áll a régi zászló az új szobor mondanivalójában. Állj a zászló alá, emeld magasra, és mondd a zsoltáríróval a hálaimát: "Aztál....", melyet el ne hagyjanak, meg ne tagadjanak. Isten gondoskodik nemcsak igazságának győzeleméről, hanem gondoskodik zászlóbontó időről és zászlóvivő emberekről is. Áldd meg, Uram Istenem, az emlékeztető szobrot, adj zászlója alá öntudatos népet, áldd meg az ősek zászlóőrző becsületét és emlékét bennünk, az emlékezőkben. Ámen.

Simén Domokos
lelkész

ADATOK A MAGYARSZOVÁTI UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉG MÚLTJÁRÓL ÉS JELENÉRŐL

Az egyházközség Kolozsvártól keletre, mintegy 35-36 km-re terül el. Jelenlegi elnevezését és szervezetét 1905-ben kapta, amikor két külön szervezettel bíró község: Alsó-Szovát és Felső-Szovát MAGYARSZOVÁT néven egyesült. A templomot azonban már a kezdet kezdetétől közösen használták és tartották fenn.

Az unitárius egyházközség megalakulásának pontos dátuma nem ismeretes, valószínű azonban, hogy már a reformáció idején létrejött. Erre enged következtetni az a két úrvacsorai kehely és egy úrasztali tányér, melyek felirata kifejezetten AZ EGY IGAZ ISTEN TISZTELETÉRE történt adományozást hangsúlyozza, és amelyekbe az 1625, 1636 és az 1644-es évszámok vannak bevésve. De szervezett unitárius egyházi életéről tanúskodik az az I. Rákóczi György fejedelemhez intézett panaszlevél is, melyet 1640-ben terjesztettek a fejedelem elé bizonyos Bodoki Tamás Deák templom és haranghasználatára igénynek cáfolására.

A magyarszovátai templom egyike az Unitárius Egyház legbecesebb reformáció előtti emlékeinek. A falu közepén, a legszebb helyen, egy dombon épült. Építésének pontos ideje nem ismeretes, valószínű azonban, hogy a XIII. század végén, vagy a XIV. század elején épült. Eredetileg nemzeti templomnak készült, melyet a Suki földesúri család építtetett akkor, amikor a határt kijárva, megosztották a birtokot. Hogy a templom már 1330-ban készen állt, arról adatok tanúskodnak. Az idők folyamán a templom több javításon, átalakításon ment át, de a szinte sértetlenül megmaradt, kőből faragott ablakkeretek gótikus építészeti stílusra utalnak. Eredetileg címeres gyámkövekkel ellátott belső faloszlopokra épített boltozatot találtak el. Ezt a csúcsíves boltozatot a Suki László által 1790-ben végeztetett általános javítás során lebontották és stakatórus mennyezettel helyettesítették, valószínűleg abból az elgondolásból, hogy a falakra nehezedő feszítő nyomást lecsökkentsék. Egy későbbi javítás során két boltzárókövet elkerült, melyek eléggé megrongált állapotban a templom déli portikusában találhatóak. Az 1925-ben végzett általános javítás során addig nem ismert, értékes freskómaradványokra bukkantak. Ezek közül egy szép, XIV. századi Piéta és az Údvőzítő részlete ma is látható, igaz, hogy eléggé megrongált állapotban. Az északi falon megtalált két freskótöredék a halottak feltámadását ábrázolja, de ezek még az előbbieknél is rosszabb állapotban vannak.

A templomhajó és az ún. szentély közötti fal bolthajtásos, és ennek a falnak az északi részén van a szép, faragott kőből készült szószelek. A rajta levő felirat szerint 1790-ben készült, Bakó György lelkész és Kun Bálint gondnok idejében. Hogy a templom annyi évszázadon keresztül szilárdan megállt, az annak köszönhető, hogy építői szilárd alapra építették, de köszönhető annak a hitnek is, amely a templom híveinek a lelkében élt, és él ma is. Mert amíg a hajdani mezőségi gyülekezeteink vagy a református

vagy pedig az ortodox egyházba olvadtak be, ez a gyülekezet minden nehézség ellenére szilárdan kitartott unitárius hite mellett. Hitükért, templomukért mindig tudtak áldozatot is vállalni. Mert az 1790-ben végzett javítás költségeit a földesúr Suki László fedezte ugyan teljes egészében, de már 1839-ben, 1886-ban és 1925-ben is szükség volt nagyobb javításokra, melyeknek költségét a hívek vállalták. Időközben (1886-ban) orgonát is vásároltak a templomba, amelynek árát közadakozásból fedezték, 200 forint értékben. Ez az orgona már nincsen meg, mert amikor 1907-ben új orgonát építettek, a régit ingyen - jegyzőkönyvi adatok szerint - a kidei unitárius egyházközségnek adományozták.

Az 1960-as évek derekán a templom keleti és északi része annyira megstüllyedt, hogy a falakon arasznyi repedések keletkeztek. Sürgős javításra volt szükség, és mérnöki felmérés alapján, a hívek áldozatkészségének köszönhetően, a templomot 1,5 méter mélységben betongyűrűvel aláalagolták. Ezt a munkát 1967-ben a templom külső és belső vakolása követte. Közben a zsindefedél is annyira megrongálódott, hogy szükségessé vált az újrafedése. Az Országos Műemlékbizottság ehhez semmivel hozzá nem járult, ellenben a javítási engedélyt csak azzal a feltétellel adta ki, hogy a templom újrafedését csakis zsindefelével lehet elvégezni. Hogy milyen módon sikerült ezt megvalósítani, az nem tartozik ide, de: a hívek áldozatkészségének köszönhetően, a munkát a kívánalmaknak megfelelően, 1971-ben elvégezték. Sajnos a templom újrafedése ismét időszerűvé vált, és nem a hívek áldozatkészsége, hanem az anyagbeszerzésnek nehézsége okoz most gondokat. Remél-

jük azonban, hogy ezt a nehézséget is sikeresen meg tudjuk oldani.

A templom eredetileg torony nélkül épült. Valószínű azonban, hogy a tornyot már a korai időkben is harangláb helyettesítette. Erre nézve adataink nincsenek, csak a már említett 1640. évi panaszlevél alapján következtethetünk rá, mely szerint Tamás Deák feleségének halálakor az unitárius egyházközség harangjaival "úgy harangoztattott, hogy az nagyobbik harang eltört és mintegy tányér ki esett az harangból, és így semmire nem jó, hanem újlag kell csináltatnunk." A jelenlegi, cínezett pléhvel fedett, manzárdtetős harangláb a templomtól keletre, mintegy 8 m távolságra áll, egyik szemöldökfájára vésett dátum szerint épült 1711-ben.

Az egyházközség már a régi idők óta fogva elemi népiskolát tartott fenn, melyben iskolamester tanította a növendékeket. Erről azonban részletebben csak egy következő alkalommal kívánok szólni. Végezetül még csak annyit mondanék el, hogy egyházközségünk lélekszáma jelenleg 1083 lélek, akiknek templomunkhoz való ragaszkodása példamutató. És ha fiataljaink "elvándorlása" megszűnik, hihetünk egy múlthoz hasonló jövőben.

Pataki András lelkész

IMREH ISTVÁN

DAMJANICH IMÁJA

(1849. október 6.)

Az aradi vértanúkra emlékezünk. E napokra gondolva óhatatlanul visszafogottá válik a lélegzet, bánatosná a lélek, hiszen olyan férfiak mártíromságát gyászoljuk, akik az európai szabadságharcok, haladó mozgalmak nagyjaiként miértünk áldozták életüket. A múlt időben a "tizenhármak" jelképpé váltak. Jóllehet ők még csak nem is voltak messzefénylő, jövőbe világító eszmerendszerek megalkotói, nem voltak váteszek, nem voltak politikusok sem, akik izzó szavú hirdetői felismert igazságoknak, és hitük melegével forrasztják hozzá ügyükhöz embertársaikat. Egyszerű

középkorú férfiak ők; többen gyermeket, asszonyt gondoskodón óvó családapák, és mindenekelőtt vezérelő és parancsteljesítő katonák. Nemzetiségük sem kap csolja össze őket, hiszen van közöttük német, osztrák, horvát, szerb, örmény és magyar. Nézeteik is eltérőek. Főleg abban különböznek, hogy ki mennyire akarja a függetlenséget és a köztársaságot, a Bécsből való elszakadást; azonban mindnyájan jó katonák, becsülétes hazafiak és esküjüket meg nem szegő tisztességes emberek.

1849 őszén az "újra csendes" Európában a forradalom és szabadságharc katonái felett cári segedelemmel úrrá levő osztrák császári ház a gyengék kegyetlenségével tervelte a bosszút. A Habsburg-hatalom megtorlási hadjáratának olyan képviselői voltak, mint Schwarzenberg és Haynau, "a két vérvívó, a dühös bolond és a hideg vámpír". Céljuk a bosszú és a megfélemlítés. Őt katonai törvényszéket állítottak fel. Az aradi "bíróház" százával mondotta ki a halálos ítéleteket, de október 6-án "csak" tizenhármat végeztek ki. Korábban meggyilkolták már Ormay-Auffenberg Norbert cseh tisztet. A "gyásznapon" Kiss Ernő, Schweidel József, Lázár Vil-

folytatás a 8. oldalon

mos és Dessewffy Arisztid tábornokokat agynövik, a többi - Pöltenberg Ernő, Török Ignác, Lahner György, Knezich Károly, Nagy-Sándor József, Leiningen-Westerburg Károly, Aulich Lajos, Damjanich János és Vécsei Károly - akasztófán végzi életét. Az áldozatok méltósággal viselték sorsukat, bátran néztek szembe a halállal, és többen mondtak jövődönnek szánt büszke, férfias, emberi "utolsó" szavakat.

A mártírok száma a következő időszakban is növekedett, és a Haynau mögött álló császár, a Birodalom azzal áltatta magát, hogy századokra kihatóan félni tanított, csendet teremtett.

Az aradi vértanúk közül a legismertebb Damjanich János honvédtábornok. Ő 1804. december 8-án Temesvárszán, a bánati határőrezred területén született. Apja katonatiszt; a fiú 16 évesen hadapród, majd a forradalom kirobbanásakor a császári hadak századosa. 1848 szép tavaszán már össze is csapnak Haynauval (éppen a "rebellis" magyarok miatt), és a "bresciai hiéna" Itáliába helyezi át. Az év nyarán Batthyányi La jos miniszterelnök (akit majd Budapesten vele egy napon végeznek ki) a szegedi honvédek őrnagyává nevezi ki. Ősszel - a konfliktus súlyossá válásakor - Kossuth mellett dönt, a forradalom mellett marad. Diadalmas ütközetek hőseként 1849. január elején már a bánati hadsereg fővezére. Az ezt követő hónapokban, április végéig a legnagyobb győzedelmes csaták vezére. Csak felemlítem, felsorakoztatom emlékeztetőül ezeket a helységneveket: Kápolna, Hatvan, Tápióbicske, Isaszeg, Vác, Nagysalló és Komárom. Itt, Komáromnál, április 28-án, sajnálatos módon lábtörést szenved. Ekkor már hadügyminiszter-helyettes, és Kossuth Lajosnak igaza van, amikor azt írja, hogy "e baleset országos csapás".

Világos után, augusztus 17-én Arad parancsnokaként az oroszoknak adja át a várat, és vele együtt a nevezetes III. hadtest is leteszi a fegyvert.

A Haynau fogságába esett Damjanich utolsó óráiról Sujánszki György Euszták jegyezte fel, hogy a tábornok arra kérte "hogy az éj óráiban nője, Emilia számára némi megnyugtatósául, általa készített imát, imádott nőjének kézbesítse..." Ezt 1945-ben Bődözi György (Entz Géza fordításában) tette közvé. Damjanich "kivégzése előtti imádság"-nak nevezi, és ő is írja, hogy Emiliának szánja vigaszul.

Íme a szöveg, amely magyarázgatásra nem szorul:

"Világmindenség Ura, Hozzád emelem könyörgésemet! Te erősítettél meg engem a hitvesemtől való búcsúzás szomorú órájában, továbbra is erősíts meg Atyám, hogy a becsutlen és csúfos halál kemény próbáját erősen és mint igaz férfi kiállhassam. Hallgasd meg, óh, Mindenható, vágyódó kérésemet. Te vezettél engem, óh, Atyám, a harcokban és viadalokban, Te adtad, hogy kiállhassam őket és hogy néhány kétséges küzdelemből a Te segítő karod által épségben megmenekültem. Örökké legyen áldott a Te neved.

Mindenható atyám, oltalmazd meg az én amúgy is szerencsétlen országomat minden további csapástól. Hajlítsd az uralkodó szívét kegyelemre a megmaradt bajtársak iránt, és vezesd a te bölcsességed szerint akaratát a népek javára.

Adj erőt, óh Atyám, szegény Emiliámnak, hogy beválthassa adott szavát: hogy sorsát alázattal és hitének erejével viselje. Áldd meg Aradot, áldd meg a szegény, szerencsétlenségbe bukott Magyarországot. Te ismered, Uram, szívemet és ismert előttem minden lépésem, ezek szerint irányíts engem kegyelmesen és engedd, hogy a túlvilágon irgalmas fogadtatásodban részesüljek. Ámen."

A SZÁZADOK MEGTARTÓ ÖRÖKSÉGE (Négyszáz éves a Vizsolyi Biblia)

Nyiladozó értelmű gyermek voltam még, amikor először vettem kézbe Károli Gáspár Bibliáját. Igaz, akkor is csak néhány percre, amikor a vasárnapi istentisztelet után Édesapám kérésére kikértem a "testust", amiről aznap a tiszteltes úr prédikált. Azóta sok idő eltelt, és én sokszor forgattam lapjait, keresve a lélek táplálékát és szomjat oltó italát, majd pedig a kutató kíváncsiságával, hogy a sorok mögé hatolva megismerjem a kort amelyben keletkezett és azok lelkiségét, akik létrehozták. De bárhogy közeledtem is hozzá, mint oly sokan mások a négyszáz év alatt, számomra, számunkra Károli fordítása maradt és marad A Biblia.

Amikor most a Fordítóra és Bibliájára emlékezünk, a léleknek ezt az ajándékát, a kiapadhatatlan, örök kútforrást köszönjük meg. Azt a szándékot, amellyel Isten munkált benne, hiszen ő is "a nagy Istennek tisztességére, az ő házának épülésére" nézett, amikor munkához látott. Az Előljáró Beszédben vall erről: "...nemcsak akarja Isten, hogy a papok olvassák a szent írást és a község azoknak szájából hallja, hanem azt is akarja, hogy az Ó- és Új-Testamentum könyvei minden nemzetségnek a nyelvén legyenek, és azokat olvassák, hánnyák, vessék mindenek, szegények, gazdagok, kicsinyek, nagyok..., mert az Isten minden rendbéli embereket akar idvezíteni..." "Noha...volt darabonként a Bibliának valami része megfordítva, de mindenestől fogva

egészen ezideig a mi országunkban a mi nyelvünkön nem volt, hanem a kegyelmes Istennek jókedvéből most mégyen ki..."

A Biblia-fordító nyelve ma is élő, összefoglalója, továbbvivője a már korábban kialakult biblikus reformátori nyelvezetnek. Beépült a népnyelvbe, s hogy a magyarság, a magyar nyelv megmaradt, többek között a Vizsolyi Biblia ismert és névtelen alkotóinak is köszönhetjük.

Szilágyi Ferenc szép méltatását idézzük (Confessio, 1990. 3. szám 63 o.) s ezzel tisztelgünk az évfordulón:

Nádfödeles pajta, sár-alkotmány lehetett,
mégis szentegyháznak ékesen neveztetett...

...puszta négy fal, tapaszott,
hadak tengerében
rut sajka, törékeny
tárgya minden gonosznak.

Megis megtartódat benne becsüld, magyarság...

(Csanádi Imre: Egy hajdani templomra)

S ez átvitt értelemben, jelképesen a Vizsolyi Bibliára is érvényes. Mert a vályogfalú, nádtetős falusi templomok mellett épült egy lelki hajléka is a magyarságnak; ám annak építőkövei az anyaföldből, ennek a lelki templomnak az anyanyelv-ből vétettek. Az a hajdan volt templom kezdetlegesebb, egyszerűbb, parasztosabb, sőt mértáni-

Reményik Sándor

A FORDÍTÓ Károli Gáspár emlékezetének

Alkotni könnyebb: a szellem szabad.
A képzelet csaponghat szerteszét,
Belekaphat a felhők üstökébe,
Felszánthatja a tenger fenekét,
Virággal egét-földet bevethet,
Törvényre teheti a játszi kedvet,
Zászlóvá a szeszélyt, mely lengve lázad,
S vakmerőn méri Istenhez magát...
Az alkotás, jaj, kísértetbe is visz.
A fordítás, a fordítás, - alázat.
Fordítani annyit tesz, mint meghajolni,
Fordítani annyit tesz, mint kötvé lenni,
Valaki mást, nagyobbát átkarolva,
Félig őt vinni, félig vele menni.

Az, kinek szellemét ma körülálljuk,
A Legnagyobbak fordítója volt.
A Kijelentés ős-betűire
Alázatos nagy gonddal ráhajolt.
Látom: előtte türelem-szövétnek,
Körül a munka nehéz árnyai:
Az Igének keres magyar igéket,
Látom, hogy küzd, az érdes szittyia nyelv
Megcsendíti-e Istenhez szavát?
És látom: győz, érdes beszédinek
Szálló századok adnak patinát.
Ó, be nagyon van kötvé Jézusához.
Félig ő viszi, félig Jézus őt,
Míg nem Vizsolyban végül megpihennek,
Együtt érve el egy honi tetőt.
Amíg mennek, a kemény fordítónak
Tán verejtéke, tán vére is hull,
De türelmének és alázatán által
Az örök Isten beszél - magyarul.

lag pontatlanabb egy gótikus székesegyház csipkecsodájához mérve, de mégis inkább otthon érezzük magunkat benne, mint a kölni, a rheimsi dómban vagy akár a budapesti Bazilikában. S így vagyunk valahogy a térképen alig föllelhető helység falusi csodájával is: mondatai darabosabbak, mértanilag-nyelvtanilag pontatlanabbak, mint egy kossuthi vagy eötvösi körmondat cirádás remekei, néhol kezdetlegesebbek s parasztosabbak, zegzugosabbak is, mint a későbbi nagy nyelvteremtők ívelő remeklései, mégis ez a vályogfalú hajlék, a Vizsolyi Biblia falusi temploma az, amelyik ma is otthonosabb a léleknek, mint a későbbi fordítások szabatosabb, "mértanibb", szabályosabb s harmonikusabb alkotásai.

A nagy székesegyházak alatt többnyire kis, egyszerű kápolnák falaira bukkan a régészásó; a magyar irodalmi nyelv pompás székesegyházának ez az egyszerű, vályogfalú falusi templom: a Vizsolyi Biblia az atleptoma, az alapja. Illő hát reá templomi lélekkel emlékeznünk születése négyszázados fordulóján.

(szá)

Megtartó hittel élve

Az elmúlt évtizedek szellem-, hit- majd falu-irtó politikája a mai középgeneráció nem egy képviselőjét időnként már-már a térdroggyanásos kiábrándultságig juttatta. Ilyen esetekben a kiábrándító jelen elfödte a megbízható jövőképet, s mi mást tehetett a mégis-úgyis megkapaszkodni vágyó, mint múltunkban, eleinkben keresni megmaradásunkat és megtartásunkat szolgáló és vállaló eseményeket, embereket, hiterősítő "példaadó biztosítókat".

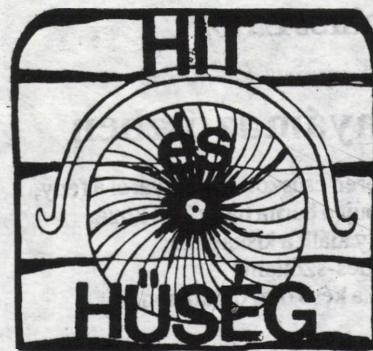
A 60-as évek vége felé kezdtem felfigyelni Bernád András bácsira, arra a kiegyensúlyozott viselkedésű, következetes "közéleti" emberre, akit falujában, hittestvérei között különös tisztelt övezett. Az évek folyamán alkalmam volt látni, hogy gyülekezetében mindenki elé helyezi az a tekintélyparancsoló életvitel, amelyet a hetvenhét éves Fótanácsi tag maga után hagy.

Az ember, aki megérdemli, hogy e rövid írás "hőse" legyen, 1913. június 12-én jött a világra az akkor mintegy 100 unitárius hívet is számláló Udvarhelyszék-széli falucskában, Bordoson, mely a századok folyamán színhelye volt hitéletünk olyan fokú felizzásának is, mint amilyen Beke Dániel püspökségének kezdetén vala. Családjában való neveltetése az örök harmóniát, a hit megtartását és a vallási türelmességet alakította ki benne. "Én az apám-anyámtól egyenlő rangú nevelést kaptam. Nálunk nem volt szóváltás, még hangos szó sem. A heti munkát úgy kellett beosztani, hogy a vasárnapi istentiszteletre fizikailag

kipihenten, idejében érijünk el. A mi családjunk nagyon sokat adott arra, hogy a hitet megtartsa."

Ifjúságának legszebb éveit a kis hitközség felé ívelése, a külső és belső építkezés tölti ki. Alig fejezik be valahogyan 1910-re mai szép kis templomukat, az 1917-ben rekvirált két harangjuk helyébe másokat kell vásárolni. A hitélet terén is szépen haladnak, de "azon erősen szegény eklézsia" (Krizsa) nem tud lelkész mellett kántort is tartani. Az akkori unitárius lelkész, Bíró Izsák megsejti a hitét érezve éneklő ifjában a tehetséget, s bevezeti a kántori teendők gyakorlásába. Aztán autodidakta módon "beképzí" magát, s szolgál mind a mai napig hanggal és játékkal. Komoly, hithű s bátor magatartásáért 28 évesen presbiternek, három évvel később pedig gondnoknak választják. Azóta ő a bordosi unitárius egyház gondnoka.

"Életemben a legboldogabb akkor voltam - vallja -, amikor 1962-ben a csokfalvi köri Közgylés köri felügyelő gondnoknak választott meg. Nem számítottam rá, s az elismerés, a nagyobb fokú bizalom erősen meglepett. Én nagyon szerettem a kitaró munkát, a lelkiismerettest." 1975-ben a Maros köri közgylés Fótanácsi tagnak választja. "Erre büszke voltam egy ideig, de aztán rájöttem, hogy ez milyen nagy felelősség. Bordos már mintegy negyven éve szórvány, s még sok van ilyen. Hát én a szórványgondozást javasoltam és kértem mindig. Úgy éreztem, hogy a hit megtartásán az sokat segít. Ezért örvendtem és örvendek az olyan lelké-

szeknek, akik a családlátogatást is lelkiismeretesen végzik; ez a szórványokban nagyon-nagyon fontos és hasznos."

Bernád András, az Unitárius Fótanács bordosi tagja most már lassan, szünetekkel mond egy-egy mondatot. De ezek a mondatok a jövőt építő értékűek. "Most, hogy a világ is javulni látszik, azt hiszem, lehetőség lesz a hitgyakorlat erősítésére. S aztán az ifjúság... Jó lenne újra bevezetni a vasárnapi iskolákat. Elöttem a temesvári meg a magyarsárosi példa. Gyakran eszembe jut, s úgy megmelegít." Féltő aggodása azért is érthető meg, hiszen az egykori hitközség mára már 38 hívet számláló szórvány. De ha Bernád András mellett élünk vagy ülünk, érezzük, hogy olyan erejű hit sugárzik belőle felénk, ami intó és megtartó értékű, s aki hetvenhét évesen is Egyházának áldozatkész és érdemes előjárója.

Nagy Pál
általános iskolai tanár

A KELEMEN LAJOS MŰEMLEKVÉDŐ TÁRSASÁGRÓL

A KLMT szakemberek és műpártolók szakmai egyesülete, amely 1990. január 21-én kezdte szerveződését, és az alapszabály szerint politikával és vagyonnevelő gazdasági tevékenységgel nem foglalkozik.

A KLMT 1990. június 27-től (a kolozsvári Törvényszék 391. végzése alapján, a Kultúrminisztérium megelőző ajánlását figyelembe véve, 389/1990. szám alatt) bejegyzett önálló jogi személy, amelynek tevékenysége az egész ország területén jogos.

A társaság kapcsolatot tart fenn a Műemlékek, Együttesek és Történelmi Környezetek Nemzeti Bizottságával (Comisia Nationala a Monumentelor, Ansamblurilor si Siturilor Istorice = CNMASI), valamint minden érdekelt intézménnyel, természetesen Románia törvényeinek alapján. Az említett hivatalos Nemzeti Bizottság (CNMASI) 639/25.07.1990. szám alatt érkezett levele kimondja: "...örömmel értesültünk,

hogy létezik egy lehetőség Románia területén a történelmi és művészeti műemlékek megvédésére". A jó együttműködés érdekében - hangzik a továbbiakban a bukaresti levél - kérnők önöket, hogy minden tevékenységben a zónánként létrejött bizottságokkal vegyék fel a kapcsolatot (Kolozsvár, Nagyszeben, Temesvár).

A KLMT alapszabályba foglalt célja - megjelent a Romániai Magyar Szó 200. számában, 1990. augusztus 18-án a kegyeleti, építészeti, egyházi, régészeti, történelmi, képzőművészeti vagy néprajzi romániai magyar vagy közös érdekű műemlékek szellemi és jogi védelmének elősegítése.

A KLMT kezdeményező, véleményező és megfigyelő szerepet vállal a tagjai által nyilvántartásba vett műemlékekkel kapcsolatban, és a hivatalos bizottságok segítségére kíván lenni. Műemlékeket vesz nyilvántartásba és javaslatokat tesz a hivatalos lista kiegészítésére a hivatalos bizottságokban tevékenykedő tagjai által is.

A KLMT a műemlékek tulajdonosait - legyen az magánszemély, közösség vagy az állam - szeretné segíteni abban, hogy a legjobb és legmegfelelőbb megoldást találja meg a műemlék megvédésére. A szakembereket egybefogó Társaság minden hozzáértőt szeretne bevonni munkájába tevékenységi területein, amelyek a következők:

-műemléképiletek és elválaszthatatlan tartozékaik,

-műemlékegyüttesek (falukép, városkép),

- népi műemlékek,
- temetők (kegyeleti, művészeti és régészeti értékek),
- szobrok, művészi kovácsmunkák, harangok és ötvösmunkák,
- belső berendezések (bútorok, orgonák, kályhák és más használati tárgyak),
- kertek, tervezett parkok, zöldövezetek,
- emléktáblák, emlékhelyek, emléktárgyak, elnevezések,
- technikai berendezések, ipartörténeti emlékek (hidak, malmok, órák).

Fontosnak tartjuk, hogy a társaságot mint szakmai tanácsadó testületet minden tulajdonos s elsősorban minden egyház - kétezer templomról és tartozékairól is szó van! - a magáénak is tekintse, felkérve lelkészeit és szakembereit az együttműködésre.

POSTACÍM: KELEMEN LAJOS MŰEMLEKVÉDŐ TÁRSASÁG

(ASOCIATIA KELEMEN LAJOS PT. OCROTIREA MONUMENTELOR)

3400 Cluj, str. Brassai Nr. 6. ap. 2

vagy

str. 23 August Nr. 51-53

A KLMT ideiglenes választmánya

Anyám az őszben

Fehéren csúszott le kontyáról a fény,
s bebújt a barna hajszálak közé,
ahogy kiállt a kiskapuba
csendes-szóttanul
azon a késő őszi délutánon...

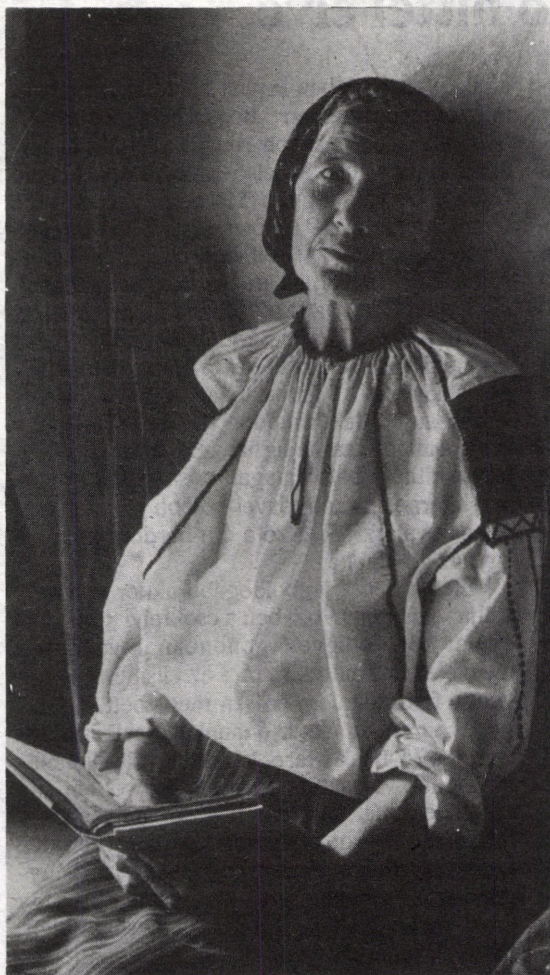
Az égre felhők sokasodtak,
mint habzó fehér sóhajok,
s letörölték a fák hegyéről lassan
a nyár széthullott fényeit.

Anyám csak áll,
mint novemberben az ősz.
Aztán melléje áll kishúgom is,
s néha türelmetlenül az utcakönyökig szalad...

Anyám nyugodt.
Megszokta már, hogy sorra elmarad
minden az útkanyar mögött.

Így várja levelem -

s lassan széthimbálják drága mosolyát
a halk léptű delutánok,
s elviszik szertesztét:
az erdők felé,
a földbe, nagy folyók partjára,
s utánam...valahová...

KELEMEN HUNOR

ÖREGASSZONYOK

öregasszonyok szoknyáik ráncaiban
hozzák - viszik a tegnapokat
harangzúgású estéken mennek el
megkönnyebbülés csillog szemekben
szatyraikban évek penészeivel

utolsó mozdulatukkal fáradtan
megtisztítják lábuk a sártól
sietve mondanak imát a már elmentekért
a most távozókért a még maradókért

fekete kendősen viszik az üres-tegnapokat
üresedő templomaikat kráter arcaikon
ráncaik-fájdalmaik megbékélésbe simulnak

MÓRICZ ZSIGMOND A STIPENDIUM

Az öreg paraszt megállott az iskola tornácán. A kalapját már az ég alatt levette s hogy jelt adjon magáról, elkezdett topogni, mint mikor a sarat veri le a csizmájáról. Nem volt sár, erős nyár volt, szárazság, munkaidő, de ha már a tanító megtisztelte azzal, hogy ilyen dologidőben felhívhatja az iskolába, úgy akarta viselni magát, ahogy az apától tanulta: kifejezést kellett adni az urakkal szemben való tiszteletéről.

Topogott hát megegyszer, a torkát is megköszörülte. Hátha meghallják odabenn.

A tanító, aki már várta, meg is hallotta s kijött elébe.

- No, János bácsi, Isten hozta. Jöjjön csak beljebb, jöjjön, jöjjön.

Úgy beszélt vele, ahogy egy fiatal tanítónak, aki a parasztok kedvébe akar járni, beszélnie kell. Mosolygott, szívesen mozgott, nagyon mohatta, hogy milyen szívesen látott vendég nála az öreg, aki még sohasem volt ebben a házban, mióta újraépítették.

- Köszönöm alássan, tanító úr - mondta az öreg s aggodalmasan lépte át a küszöböt, mintha valami nem jó várna rá. Sose lehet tudni, hogy ezek az urak mit akarnak.

A tanító szobája éppen olyan új volt, mint maga a ház. Az öreg nemigen nézett körül, de nem tetszett neki, hogy ebben a kicsi faluban ilyen ménekű nagy palotát építettek iskolának és ilyen fene úri bútora van egy kis vékony tanítónak. Nem így volt az ő korában, mikor nádfedeles volt az iskola, és a tanító is öreg és nagyon szegény.

- Na, János bácsi, tudja-e, hogy miért kérttem ide?

- Majd megmondja a tanító úr - mondta az öreg óvatosan.

- Hát azért kérttem, János bácsi, mert nagy dolgot akarok magával.

A hetvenéves ember komolyan, mereven nézte a tanítót. Nem szerette ő ezt a hangot. Az ő fiatal korában nem így beszéltek a paraszttal, hanem azt mondták neki: "Hallja kend". Meg azt, hogy "Hátrább az agarakkal". Valami van emögött, ha ilyen mézesen beszélnek ezek.

- Hát. Janos bácsi, arról van szó, hogy a maga unokájából urat akarok nevelni.

Az öregnek az arcán egy izom se mozdult meg. Egy ideg se rendült meg. Várt. Várta, hogy mi sült ki ebből.

- Ez a maga kis unokája, a Janika, nagyon jófejű gyerek. Hat esztendeig ő volt az iskola díszje. Ő volt a legjobb tanuló, a legszorgalmasabb, a legügyesebb... Hát én már régen készülök rá, hogy egy szegény gyereket a felsőbb iskolába juttassak. Gimnáziumba. Tudja, mi az a gimnázium? Ahova az úri gyerekek járnak... Drága iskola, de én elintézttem, hogy a maga Janikáját ingyen felveszik, tanítják, kiiskolázzák. Lehet belőle minden. Pap, tanító, fiskális, vagy bíró, vagy amire válik. Megértette?

- Hallom, tekintetes uram - szólt az öreg gondolkozva.

- Hát odaadja?

Ezt az egy szót rosszul tette fel a tanító, mert erre az öreg tisztában volt vele, hogy itt valami őtöle függ, ha valamit kérnek, akkor meg kell gondolnia a dolgot.

- Hát, ami azt illeti - mondta -, az enyém.

- Persze, hogy a magáé.

- Az enyim, tekintetes uram, mert az apja a háborúban szerzett betegségben halt meg. A fiam. Osztán, hogy ő meghalt, a három gyerek rám maradt. Kivált, hogy a menyem is meghalálózott, hát az egész három gyerek az én tulajdonomban maradt. Én etetem őket, én tartom el, én fizetem értük a bírságot, ha nem mehetnek iskolába, mer hogy messze lakunk, hát télen, ha nincs jó csizma, nem mehetnek iskolába, oszt olyankor megbüntetnek értük.

- No jól van, az nem olyan veszedelmes. A Janikáért sose büntették meg, inkább minden karácsonykor új eszimat kapott. Igaz?

Az öreg hallgatott: most akarják kiforgatni őt a tulajdonából.

- Hát avval még nem fizették ki - mondta.

- No, ne alkudozzunk - szólt a tanító. - Most olyan szerencse éri a gyereket, amit sose tud meghálálni. Elvisszük a gyereket a kollégiumba.

- Hát a még nem biztos - mondta az öreg.

- Miért nem biztos?

- Nincs annak a fiúnak arravaló ruhája.

- Nem baj - mondta a tanító -, én úgy szeretem azt a gyereket, hogy vállalom, hogy a falu úri lakossainál gyűjteni fogok, és felöltöztetjük, az útiköltséget is megadjuk, én magam beviszem, és mindent elintézek. Boldog vagyok, hogy egy ilyen zseniális kisfiút tudok a kollégiumba vinni.

- Osztán mér akarja a tanító úr, hogy az a gyerek úr legyen ?
- Mert arra való. Az Isten kivételes ésszel áldotta meg. Nem szabad egy ilyen kis lumennek elveszni a sárban. No. Hát rendben vagyunk ?

Az öreg hallgatott.

- A gyerek az enyém - mondta komolyan. - Ügyes gyerek, már nagy hasznát tudom venni a gazdaságba. Nagyon hasznavehető kis gyerek az, kérem. Úgy elhajtja már a lovat, mint egy kis gazda. Mán a tavaszon szántott, de olyan jól megfordította az ekét, hogy ugyan. Osztán most mán nem kell neki iskolába se menni, dolgozhat.

- Mi akar ez lenni ? - mondta heveskedve a fiatal tanító. - Hát nem örül neki, hogy úr lesz az unokájából ?

- Örülök tekintetes uram, csak azt szeretném tudni, hogy mit kapok érte ?

- Hogyhogy mit kap érte ?

- Mer avval nagyon jól járnak az urak. Nagyon fájin gyerek. Mer, ha odaadom, olyan egy nekivaló gyereket kapnak az urak, hogy csak... Egy ilyen szorgalmatos, jódógos, ügyes gyereket odaadni ? Nagy dolog az, kérem.

- Hát hogy gondolja ?

- Mer, uram, a gyerek az enyém. Azt éntőlem senki el nem veheti, még a törvény se... Ha elviszik tőlem, mikor már a legjobb hasznát tudnám venni, mi lesz akkor énvelem ?...

A tanító elképedve hallgatja az öreg parasztot. De ez folytatta:

- Mer idáig nem vettem hasznát, kicsi vót, iskolába is kellett neki járni, de most olyan ez, uram, hogy a szívem is sír utána, hogy elviszik, mikor már éró volna.

- Hát mit akar ?

- Elszegődhetik tőlem...úrnak... Ki téríti meg az én káromat ?

Sa maga igazában megcsökönyösödve nézett szembe a tanítóval, aki a maga hasznára, mint az úri rend képviselője, el akarja rabolni az ő jószágát.

- Ingyen, uram, nem adom oda... De, ha megfizetik az én veszteségemet, nem mondom, hogy nem.

Mint egy barbár emberkereskedő, aki a gyereket rabszolgának adja el.

- Mit akar kapni érte ?

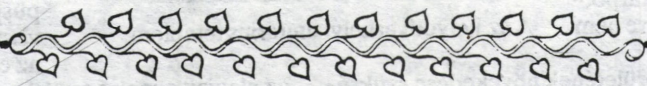
- Állítson nekem a tekintetes úr, már az urak, helyette egy másik kiskocsist. Osztán amíg odalesz a gyerek, addig mindig egy olyan korásut helyette, amék az ú dolgát el tudja végezni.

A tanító elcsüggedt.

- Azt nem lehet, öregem.

- Másképp pedig nincs vásár... Az urak elveszik a pénzünket, a földünket, még a levegőt is, most meg már a gyerekünk javát is ?...Mer maguknak se kell, aki nem jó. Maguk is csak a legjavát szedik ki...Hát, ha szaporítani akarják az úri rendet, fizessék meg...

És a tanító ezzel a kristálytisza okoskodással nem tudott megbírkózni.

És mégis bízom!

(Részletek Harringtonné Szánthó Anikó amerikai lelkésznek a kolozsvári unitárius templomban 1990. augusztus 19-én elhangzott prédikációjából)

(...) Most pedig a néger, afrikai-amerikai lelkész, Martin Luther King szózatából olvasok fel, amelyet 1963. augusztus 28-án mondott el Washingtonban az Egyenjogúsági Kialtvány kikiáltásának 100. évfordulóján: "Mi, feketék nem vagyunk szabadok. A keserűségek, csalódások, kiábrándulások ellenére nekem mégis van egy álmom... Meg fogjuk együttesen kongatni a szabadság harangját. Hadd zengjen, és zengjen mindenütt, minden faluban, minden tanyán, minden államból és minden városból. Amikor a szabadság harangja zengeni fog, akkor lehetőségünk lesz munkálkodni annak a napnak az eljövételén, amikor Teremtő Urunk minden gyermeke: fekete, fehér, zsidó és nem-zsidó, protestáns és katolikus, megfogja egymás kezét, és együtt éneklie a néger spirituálét: Szabadság végre, szabadság mindenütt, köszönjük mindenható Isten, szabadok vagyunk végre!" (...)

(...) **MÉGIS BÍZOM!** Mi, Izrael népéhez és a fekete rabszolgákhoz hasonlóan, a történelem folyamán nem egyszer viseltük a száműzetés terhét. A saját földünkön való száműzetést! Eltiprást, könnyet, félelmet. De az isteni szeretet és a bele vetett hit ereje által szabadokká válhattunk. Én bízom! (...)

(...) Az 1848-as európai forradalmak óta vágyik Európa középső és keleti része egy demokratikus, polgári társadalom megteremtésének a lehetőségére. Itt, ma: Európában ennek a demokratikus, polgári társadalomnak a jelei mutatkoznak! A forradalmak vissza nem fordíthatók! Ennek a demokratikus hullámnak, amely egyre duzzad világszerte, nem állhat semmi és senki útjába!

A felső gondviselés nemes szándéka, hogy minden ember szabadon élhessen!

Az európaiak haladó rétege egy közös európai otthon megteremtésén munkálkodik. És itt, Kolozsváron ma is elfog a rettegés, hogy halkra fogjam a magyar szót az utcán, mert bántalmazhatnak.

ÉSMÉGISBÍZOM! BÍZOM abban, hogy egy közös európai otthonban, ha azt mondom a szembejövőknek az utcán, hogy: **JÓ NAPOT KÍVÁNOK!**, derűs hangon válaszol rá: **BUNA ZIUA!**, vagy **GUTEN TAG!**, **DRASZT-VUTYE** vagy **SHALOM!**

Amerikában a múlt évben néger kormányzót választottunk Virginia állam élére. Annak az államnak a kormányzójaként, ahol a legmakacsabb rabszolgatartó uralom volt. New York városában szintén néger polgármes-

tert választottunk. A májusi első szabad román választásokon, hogy itt mi történt, mindenki tudja. De ha nem is tudja éppen, érzékelheti a szennyes utcák, üres üzletek, sorbanállások láttán.

ÉSMÉGIS BÍZOM! Bízom abban, hogy eljön a nap, amikor Európának ezen a részén is nem az fogja diktálni a választási akaratot, hogy milyen nemzetiségű, milyen származású legyen a vezető, hanem a jelleme, a hozzáértése, műveltsége, vezetési képessége dönti el, hogy megválasztható-e vagy sem.

Amerikában, New York-ban olyan Teológiai Szemináriumban tanultam, ahol 64-féle felekezetű diák tanult 3 nyelven: spanyolul, koreaiul és angolul. A spanyol és koreai anyanyelvű diákoknak lehetőséget adott az intézet, hogy anyanyelvükön tanulhassanak ott, ahová csak néhány éve, esetleg évtizede telepedtek be. És ez nem egyedi eset!

Itt most elkeveredett harc folyik, hogy fiataljaink anyanyelvükön tanulhassanak. Itt, Erdélyben, félévezredes múltú főiskoláink vannak, nem beszélve egyetemünkről, a nagymúltú Bolyai Egyetemről, amelynek felszámolásakor Szabédi László életét áldozta.

ÉSMÉGIS BÍZOM! BÍZOM abban, hogy eljön a nap, amikor kisebb vagy nagyobb etnikai csoportok itt olyan nyelven tanulhatnak, amilyenek akarnak, és egyetemet nyithatnak szerbek, örmények és cigányok is (ha éppen igénylik).

BÍZOM, mert a nacionalizmus órái meg vannak számlálva világszerte. A Romániában most elvadult nacionalista erőlködés hamarosan kudarcba fullad.

Egy új világkorszak felé tartunk! Egy egészséges, emberséges világ kialakításának a feladata áll előttünk! Ennek az új világnak nem a nacionalizmus a jelszava, hanem: össz-emberség, össz-humanitás. Ahol nincs különbség a fekete, fehér, sárga a zsidó és egyéb fajú és vallású nép között, ahol mindannyian, ahogy Martin Luther King kifejezte, Isten gyermekei vagyunk, egyenlők, megkülönböztetés nélkül.

Addig, amíg ezt a szabadságot kivívjuk, hogy a szabadság harangja mindenkinek egyformán zengjen, odáig nem könnyű és nem is rövid az út! (...)

Székelyudvarhelyi jelentés

A székelyudvarhelyi unitárius egyházközség viszonylag fiatal község. Hiszen csak 1872. október 6-án volt itt az első nyilvános istentisztelet, s 1905. július 2-án az első rendes lelkész, Vári Albert beiktatása. Temploma is az 1906-1908-as években épült. Orbán Balázs a népesség és a felekezet számbavételekor, a múlt század végén a háromezernyi lakos közül mindössze harminc unitáriust talált. Az utóbbi évtizedekben, a torz

társadalmi átalakulások korában, az iparosítás igézetében a város lakosságával arányosan az unitárius lélekszám is ugrásszerűen megemelkedett. Az 1989. évi számbavétel alkalmával 4500-an vallották magukat unitáriusoknak, és vállalták az egyháztagsággal járó kötelezettségek teljesítését. A diktatúra bukása előtt az egyházközségnek rossz kilátásai voltak. Már több mint 10 éve tudtukra adták, hogy a város "szisztematizálása" során lebontják a parokiális épületeket, a harangozó lakot, sőt a templom mögötti, volt gyülekezeti termet is. Két alkalommal is volt megyeszintű tanácskozás kártalanításunk érdekében. Az egyházközség a végsőkig ragaszkodott a meglévőkhöz, tiltakozott a lebontás ellen. Mikor már nem volt kitérő, a megyei küldöttek, püspökségünk képviselői s az egyházközség megbízottai között megállapodás történt, hogy a Köztársaság út 7. szám alatti állami tulajdonban lévő lakást adják kárpótlásul az egyházközségnek. Szerencsére erre nem került sor.

A megnövekedett lélekszám, a város területének növekedése szükségessé tette, hogy az egyházközséget két részre osszuk. A megosztás egy képzelt vonallal kelet-nyugati irányban haladva úgy történt, hogy a lélekszám viszonylagosan egyforma maradjon. Az ezt szabályozó, 1989. augusztus 27-i közgyűlés kimondotta, hogy a két egyházközség közös temploma marad a jelenlegi, melyben felváltva szolgálnak ünnepnapokon (d.e. és d.u.) a lelkészek, az igényelt szertartásokat pedig területi illetékesség szerint végzik. Ezen kívül minden ingó és ingatlan vagyon közös marad addig, amíg a II. sz. egyházközségnek külön hajléka lesz. Hasonlóképpen közös marad a már betelöltélben lévő temető is. A két egyházközség külön-külön vezetőséget választott, s az esetlegesen felmerülő vitás kérdésekben egy 3 tagú koordinációs bizottság dönt. Az I. sz. egyházközség lelkésze a jelenlegi parókián lakik, az iroda, a vallásórák tartása is ott történik. A II. sz. egyházközség lelkésze a Fótér 6. sz. alatti egyházközségi épületben (volt kántorházban) lakik, melyet igen nagy költséggel (400.000 lej) javíttatott ki és közművesített az egyházközség. A javításkor figyelemmel voltunk arra a tényre, hogy a földszinti rész alkalmas legyen kántori lakás céljára.

Az 1989. év végével felgyorsultak az események. Dr. Szász Dénes t.b. esperes lelkész december végével kérte a nyugdíjazását. A bekövetkezett események miatt úgy vélte, hogy jelenlétére szükség van, főleg az egyházközség jogainak érvényesítése terén. Ezért még szolgálatban maradt március 1-ig. Ezalatt az idő alatt megtörtént a gyülekezeti terem birtokbavétele, 200 db. új szék vásárlása, szeretetküldemények szétosztása stb. Ez igen nagy jelentőségű esemény, mert az utóbbi 4 évben egyetlen órára sem voltak hajlandók a városi szervek az épületet rendezvény céljára kölcsön adni. Ugyanakkor ott a szóbanforgó épület javítása és használatbavétele folyamatban van.

Az év folyamán megtörtént az I.sz. egyházközség lelkészi állásának betöltése is. Az egyházközség lemondott a választói jogáról, és kérte a keblitanács javaslata alapján KEDEI MÓZES újszékelyi lelkész kinevezését a megüresedett állásba. A kinevezés megtörtént, lelkész atyánkfia augusztus 1-én el is foglalta állását, de a beiktatóra a sok egyházi és társadalmi program torlódása miatt csak október 14-én kerülhetett sor. E napon megjelent az egyházközségben az egyetemes egyház képviselőiben Dr. Kovács Lajos püspök és felesége, András György és felesége, az egyházkör részéről Báró József esperes, Jakab Dénes köri jegyző, Dr. Molnár István köri főgondnok, a testvérfelkezetek képviselői és a templomot megtöltő gyülekezet.

A köri esperes üdvözlése, a kinevezés felolvasása után Kedei Mózés 1 Kir. 8,57-58 alapján megtartotta beköszöntő beszédét. A lelkész vázolta

életútját, visszatekintett az egyházközségek történetének jelentősebb eseményeire, és megfogalmazta azokat az elveket, amelyeket lelkészi szolgálatában követni kíván.

Részletek a beköszöntő beszédből:

"Népemnek hű és igaz gyermeke kívánok lenni. Azt akarom, hogy a templom, amelyben szolgálni fogok, népemnek erős vára legyen, nemzetünk megtartó őrhelye. Századokon keresztül az a hit adott erőt őseinknek, hogy az Isten velük van, nem hagyja el őket. Szélcsendes és viharos időben zengett ajkunkon az ének: Erős várunk nekünk az Isten. Isten áldotta meg atyáink életét és minket sem hagy el, ha hűek maradunk hozzá. Isten akaratára, hogy mi itt éljünk a Hargita alatt, hogy életünkkel építsük és szépítsük ezt a földet. Szószólója akarok lenni a testvériségnek, s hirdetni fogom, hogy mindannyiunknak egy Istene, egy közös Atyja van, s mi testvérek kell legyünk Istennek közös szeretetében. (...) A városban lévő felekezeteket testvéreknek tekintem, akik velünk együtt egy nagy közös cél felé törekednek: Isten országa felé. Az eszménykép számomra Jézus, aki példát mutatott az áldozatban, az Isten és emberszolgálatban, a hitben és szeretetben."

A lelkészbeiktató beszédét Dr. Kovács Lajos püspök tartotta a Jn.13,35 alapján, amelyben visszatekintett az egyházközség múltjára, idézte az előtűnt járóknak nemes alakját, akik lerakták

az alapjait ennek a gyülekezetnek, megtartották és fejlesztették.

"Neked, kedves Lelkészársam, ezt a gyülekezetet és ezen keresztül egyetemes egyházunkat a jézusi parancsolatok szellemében, tanítványi lelkülettel, az ősi hagyományok szellemében, igazi tanítványi lelkülettel kell szolgálnod. (...) Az utolsó kilenc és fél hónap életünkben olyan változásokat hozott, amelyeket álmainkban sem reméltünk. Még nagyon sok akadályt kell legyőznünk, de mégis hiszünk a jézusi értékek, az eszményi világ győzelmében."

Ezután Báró József esperes átadta a lelkészi szolgálat szimbólumait Kedei Mózés lelkésznek, és köszöntötte a püspököt. Az egyházközség énekkara és a Benedek Elek tanítóképző kórusa énekszámokkal tette szebbé az ünnepélyt. Az egyházközség részéről az új lelkészt köszöntötték: Varga István gondnok, Rűsz Domokos lelkész, Balázs Imréné a Nőszövetség nevében, Dr. Szász Dénes a Dávid Ferenc Egyetel nevében, Gergely Gyöngyvér és Páll Lenke az ifjúság nevében. Az egyházkör részéről Báró József esperes, a városban élő felekezetek részéről Geréb Attila, a református egyházközség nevében, Dániel Ernő a római katolikus egyház nevében és Both József a baptista egyházközség nevében köszöntötték a lelkészt. Az istentiszteletet az Erős várunk nekünk az Isten kezdetű énekkel zártuk.

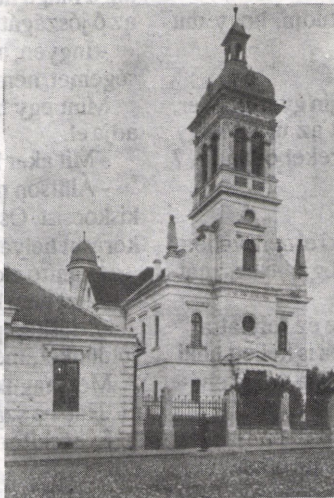
A II-es számú egyházközség az 1990. augusztus 5-én tartott lelkészavató ünnepségen Rűsz Domokos segédlelkészt választotta meg lelkésszé, és kérte a Főtisztelendő Püspök urat, hogy az egyhangú meghívás alapján nevezze ki a II-es sz. egyházközség lelkészévé.

Október 4-én megalakult a D.F.Egyetel, melynek elnökévé Dr. Szász Dénes nyugalmazott esperes-lelkészt és a Nőszövetség, amelynek elnökévé Balázs Imrénét választották. Az ifjúsági egyetel megalakítása most van folyamatban.

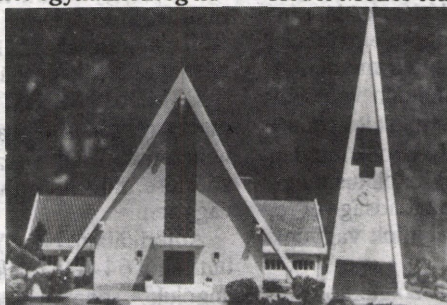
Október 22-én a városi vezetőség illetékes szervei és az egyházközség vezetősége kijelölték a területet az új templom részére. A következő lépés a terület teljes bekerítése és az alap kiásása.

Az I-es és II-es számú egyházközségekre nagy feladatok várnak: lelkészi lakás kijavítása, az új templom felépítése, az egyházközség jelenlegi templomának megjavítása kívül és belül. Lelkészek és a gyülekezet tudják és látják, hogy az elkövetkező évek a kemény munka éveivel lesznek, de hittel néznek a jövő elé, s remélik, hogy közös akarral és közös áldozattal a nagy feladatokat sikerül megoldani.

Dr. Szász Dénes és Kedei Mózés

A székelyudvarhelyi unitárius templom

ERDŐVIDÉKI KIRÁNDULÁS

A brassói Dávid Ferenc Unitárius Nőegylet kitűnő erkölcsi sikerrel rendezte meg első közös kirándulását 1990. szeptember 8-án Erdővidékre, ötven személy részvételével.

Az indulás reggel 8 órakor volt. Egész nap felhőtlen időnek örvendtünk. Útvonalunk Apácán keresztül vezetett. Első állomásunk Nagyajta: Kriza János szülőháza és a vártemplom megtekintése.

Utunk innen a szép erdővidéki tájakon Felsőrákosra vitt. Itt a Rika aljában Kotec József lelkész jóvoltából megismerkedtünk mind Rákos, mind az unitárius egyház történelmi múltjával. Elnöknőnk, Mojsza Gizella javasolta a Nőegylet megalakítását, legmesszebbmenő segítséget ígérve. Helybeli idősebb néni elmondta, hogy már az ő gyerekkorukban is léteztek egyletek, s ma is örömmel fogadnák újraszervezésüket.

Következő állomásunk a Kústaly, Bércút és Látóhegy lábánál elhelyezkedő Vargyas. Itt Tóth Pál nyugalmazott igazgató-tanító köszöntött. Máthé Ferenc híres népi faragó művésznél megcsodáltuk szemet gyönyörködtető faragásait, portréit, a népi mondák, színhagyományok megörökítéseit, pl. a Hagymástető balladáját. Lakása kisebb múzeum.

Innen ámentünk Sütő Béla festő- és fafaragó művészhez, itt is meleg szeretettel fogadtak. Megismertettek a Sütők többszáz éves művészetével.

Delet harangoztak amire a templomba értünk. Itt az egyház gondnoka, Máthé Péter B. fogadott, mivelhogy a régi lelkész, Dimény András nyugdíjba vonult, s az új lelkészt későbbre várták. A templomból kijövet megtekintettük a fafaragásos népi haranglábat, és ezt követően betértünk a néhai Borbáth Károly történész-tanár nevét viselő általános iskolába. Iskolai falújságuk a BÖNGÉSZŐ Vargyas történetét is felidézi. Az iskola és a Szeretetiskola között látható az egykori unitárius felekezeti iskola. Szép székely kapuja nagyrészt a vargyasi tanulók műve. Meghatott a szeretet iskola berendezése, a népművészeti fafaragásokkal és festésekkel.

Ezen az udvaron, gyönyörű napsütésben már vártak ránk a fehér abroszos asztalok, hol mindenki kipakolta a hazulról hozottakat, a közös ebédhez. Vendéglátóink borvívvel és süteménnyel leptek meg. A hangulat fokozatosan emelkedett, egyik népdal a másikat követte. A gondnok úr figyelmessége és mindenikünk iránti érdeklődése a vargyasi vendéglátó szeretetét tanúsítja.

Sajnáljuk, hogy időszerű miatt ez alkalommal elmaradt a Daniel kastély megtekintése.

Bármilyen jól éreztük magunkat, utunkat folytatnunk kellett. Baróton az unitárius templom alapköveit láttuk, Kisbacsonban a Benedek Elek apó Mari kúriájánál álltunk meg. Innen a temetőbe vezetett utunk, hogy megtekinthessük a Cimboráért oly sokat küzdő Elek apó végső nyughelyét.

Innen szaladt a busz Hatodon át Háromszékre. A buszablakon át fájó szívvel néztük a megromlott kilyéni unitárius templomot. Az utolsó föld-rengés nyomait minden meglátogatott unitárius templomon észlelhettük.

Az újjáépített kökői unitárius templomot már szürkületben láthattuk. Megcsodáltuk népművészeti díszítéseit és láthatóvá tett freskóit. Minden egyes unitárius templom látogatásakor zsoltárok éneklésével fejeztük ki Isten iránti hálánkat, Májay Endréné brassói unitárius kántor orgonakíséretével. Távozáskor a székely himnuszt énekeltek.

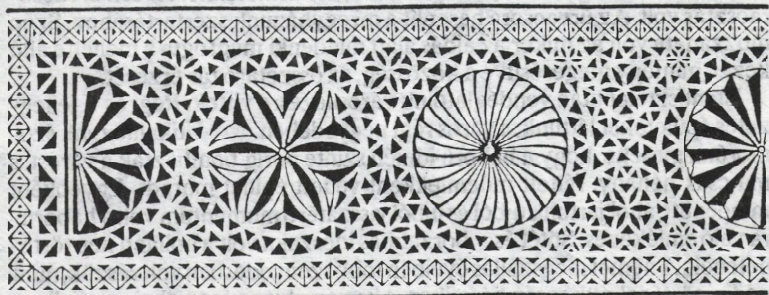
Hazafelé menet máris tervezgetni kezdtük a következő kirándulást, mivel mindannyian úgy éreztük, hogy Erdővidék visszahív!

Fekete Kamilla,
a brassói Nőegylet jegyzője

SEPSISZENTKIRÁLYI TEMPLOM
ÉPÜLT A XV. SZÁZADBAN

Uray Ildikó

Üzenet

Robbanásszerű fejlődése közben az emberiség jelentősen átalakította környezetét, világnézetét. A fenntartható fejlődés egyik fő eleme a méltányosság. Egymás iránti méltányosság a világ népei között, kisebb közösségek, munkacsoportok tagjai, valamint egyének között is.

Művelt, civilizált emberek társadalmába beletartozik a felvállalt, mindennapi tevékenységünk olyan erkölcsi hozzáállással való elvégzése, céljaink és érdekeink oly módon történő megvalósítása, hogy az másoknak is hasznára legyen.

A kulturált csoportok között is alkalom adódik szellemi javaink ismeretisére és kicserélésére.

Szeptember második felében a hollandiai szabadelvű egyházközségek képviselőivel találkozott a romániai unitárius egyház különböző korú és foglalkozású tagjainak egy csoportja. Az egyházak közötti kapcsolatok ápolását szolgálta ez a hollandiai kirándulás, amelyet De Rooy-Jance asszony szervezett. A tartalmas, változatos program alkalmat nyújtott a népesebb egyházközségek meglátogatására, szervezeti életük megismerésére. E látogatás nemcsak a mi tíztágú csoportunk számára volt nagyon jelentős. A szervezők, a résztvevő pártolók és az érdeklődők egyházi tagokból alakult köre ugyanolyan kíváncsi érdeklődéssel fogadta az előadásokat és az azt követő vitákat, mint mi, Erdély különböző helységeiből érkezettek.

Ez a találkozás üzenetek hordozója. A vendéglátók felé: igyekeztünk úgy feltérképezni az erdélyi unitárius egyházak szellemi terepét, hogy világosan kirajzolódjanak azok az erővonalak, amelyek érzékelhetik, mekkora értékkel bír Dávid Ferenc szellemi hagyatéka. Az itthoniak felé: mindent el kell követnünk szellemi javaink megőrzéséért és tudatos ápolásáért.

Hollandiai útibeszámoló

Ez év nyarán egyházunk meghívást kapott a Holland Reformált Egyház Szabadelvű Tagjai Szövetségétől (Association of Liberal Members of the Dutch Reformed Church) egy tíznapos látogatásra, kapcsolatteremtés, ismerkedés céljával. A látogatásra szeptember hónap második felében került sor. Egyházunkat tíztagú csoport képviselte.

Szeptember 15-én indultunk Kolozsvárról. Budapesti átszállással, két nap várakozás után Ausztrián és Németországon át, 21-én délben megérkeztünk Utrechtbe. Az állomáson vendéglátóink fogadtak és a kölcsönös üdvözlések után a fentemlített szövetség hivatalába kísérték. Itt Nelly de Rooy Janse asszony, a látogatás szervezője üdvözlő-köszöntő beszédet mondott. Kifejezésre juttatta, különleges örömet jelent számukra az, hogy a találkozó létrejöhetett. Szándékuk megismertetni velünk szervezetüket, hogyan működik, milyen céljaik vannak. Ugyanakkor meg szeretnék ismerni ők is országunkat, egyházunkat. Hogy mit teszünk ma és mit várunk a jövőtől.

Őt szóban foglalta össze a jövő felé vezető úton járás célját és lehetőségét: álmodni, gondolkodni, merni, lerombolni, tenni. Azaz: megálmodni egy eszmét, gondolkodni, hogy mi módon valósítható meg; merni elindulni; lerombolni minden akadályt és tenni, cselekedni, hogy az álom valóra váljon.

De Rooy asszony köszöntője után gyakorlati kérdéseket beszéltünk meg. Megtörtént az elszállásolás beosztása. Általában kettősével egy-egy családi vett "gondviselésébe." Házigazdáinkkal együtt megkaptuk ott tartózkodásunk órára beosztott, részletes és pontos programját. Végül, tekintettel a hosszú utazásra, elbúcsúztunk egymástól, és a házigazdák vezetésével "haza"mentünk.

A programot nézve örömmel jegyeztük meg, hogy gazdagon és változatosan állították össze. Különböző városok, intézmények meglátogatása, találkozók, beszélgetések szerepeltek benne, az utazni, látni, hallani, megismerni, tapasztalatot szerezni és cserélni elgondolás alapján.

A következőkben röviden összefoglalom a látogatás naponkénti eseményeit.

Megérkezésünket követő első nap, szerdán, az utrechti Remonstráns Egyházat látogattuk meg. A délelőtti folyamán az egyházközség vezetőivel találkoztunk. Ismertették egyházuk történetét, jelenlegi helyzetét, jövőendő céljait, lehetőségeiket. Egyházunk történetét Kiss Alpár, baróti lelkész, csoportunk vezetője foglalta össze röviden. Ezt követően kötetlen beszélgetés alakult ki az egyházat és gyülekezetet érintő gyakorlati kérdésekről.

Délután Rotterdamba utaztunk és meglátogattuk a Pál Egyháza nevű gyülekezet segélyközpontját. Az intézmény vezetője tájékoztatót a létesítmény céljáról és működéséről. A központ az országba illegálisan bevándorló és Rotterdamban ideiglenesen tartózkodó, tehetetlen, szegény külföldiek segítségét tűzte ki célul. Naponta folyamatosan ingyen teát és kávé kínál, nagyon olcsó ebédet a rászorulóknak. Programokat szerveznek délutánként, lehetővé teszik az azonos etnikumúak találkozását. Tanácsadói irodát működtetnek, orvosi ellátásról gondoskodnak. Az intézményt az államtól teljesen függetlenül, a gyülekezet tartja fenn adományokkal és nagyon sok önkéntes munkával, szolgálattal.

A délután másik programja jellegénél fogva teljesen eltért az eddigiektől, ugyanis a város egyik negyedének városfejlesztési irodájába mentünk. Technikai és gazdasági problémákat tártak elénk, ami számunkra különleges élményt jelentett, mert teljesen ismeretlen világgal ismertett meg. Rövid városnézés után, közös vacsorával ért véget a nap a városi tanács egyik éttermében.

Csütörtökön Eindhovenben találkoztunk. Programunkban a Műszaki Egyetem meglátogatása szerepelt. Az egyetem rektora, vendéglátóink szervezetének tagja, üdvözölt. Ezután, gazdasági szakember lévén, a modern gazdaságpolitikáról tartott rövid előadást, majd az egyetem két munkatársa Hollandia politikai és vallási életének alakulásáról beszélt a múlt és jelen kontextusában. Ebédre az egyetem vendégei voltunk. Délután a modern oktatási módszer csúcsmódoival, technikai csodáival

ismerkedtünk (komputerek, számítógépek, robotok.), megtekintve az épületkomplexum fontosabb részleget.

Pénteken Hágába utaztunk, s a Houtrust Church vendégei voltunk. Délelőtt a gyülekezeti tagok egy csoportjával találkoztunk. Kölcsönösen ismertettük egyházaink életét és tevékenységét. Választunk a decemberi forradalommal, valamint az ennek nyomán megváltozott életünkkel, megújult lehetőségeinkkel kapcsolatos kérdésekre. Ezt követően a gyülekezet tanácstermében Erich Verseput úr, meghívóink szervezetének főtitkára, kérdés-felelet formájában érdekes előadást tartott az egyház hivatásáról a modern világban. Előadásának jelszavai: l á t n i , a k a r n i , t e n n i (seeing, aiming, doing: SAD)

A gyülekezet tagjaival elfogyasztott közös ebéd után meglátogattuk a Békepalotát (Peacepalace), melyet a világ jószándékú népei közösen építettek azért, hogy a béke, a megértés ügyét szolgálja. Rövid tengerparti kikapcsolódás után visszatértünk az egyházközségbe. Befejeztül az egyházközség orgonistája által rendezett műsoron vettünk részt, aki bemutatta néhány egyháztag közreműködésével a többszólamú gyülekezeti éneklés lehetőségét és gyakorlatát, melyet rövid orgonakoncert követett. Végül elmondta, hogy van egy meglepetése számunkra. A meglepetés abban állt, hogy magyar nyelvre fordított egy egyházi éneket, majd átírta holland kiejtéssel. Így búcsúzóul mindannyiunk, vendégek és vendéglátók ajkán magyarul csendült fel a 125. Zsoltár: "Akik az Urban bíznak, olyanok, mint a Sion hegye, amely nem inog, hanem örökre megáll!"...

Szombat mindenki számára szabad volt, illetve a közvetlen házigazdák készítettek külön programot.

Vasárnap a middelburgi egyházközség templomában kellett találkoznunk. Csoportunk egy része, élve a választás lehetőségével házigazdák gyülekezetében vett részt az istentiszteleten. Csoportunk másik része, Middelburgot választotta. Az istentisztelet keretében úrvacsoraszertartás volt. Az úrvacsora hasonlít a mi egyházunk szertartásához. Szép mozzanata volt az mikor az áldás alatt mindenki megfogta a mellette álló kezét, mintegy megerősítve a közösség, az összetartozás érzését.

Istentisztelet után vendéglátóink városnézésre vittek. Régi és jellegzetes épületeket láttunk, a város régi negyedében. Útikalauzunk szomorúan mesélte, hogy a háború idején szinte porig bombázták a várost, s ma csak néhány, féltett műemlékként védett épület maradt. Egyébként mindenütt, ahol jártunk újból és újból visszatérő momentum volt a háborúra való emlékezés. Sötét és borzalmas időszak volt a holland nép történetének. A német megszállás éveiben több szenvedésben volt részük, mint addigi történelmük során bármikor. Alig van olyan város, ahol jellegzetes emlékmű ne emlékeztetne ez időszakra. Városnézés után a holland tengerpart, szabadidő központnak kikapzott, szakaszát jártuk körbe, majd elbúcsúztunk vendéglátóinktól.

Csoportunk késő délután gyűlt össze teljes létszámban De Rooy asszony wemeldingi otthonában. Vacsora, holland és magyar különlegességek és vidám beszélgetés, tapasztalatok, benyomások, élmények elmesélése zárta a napot.

Hétfőn Utrechtben találkoztunk ismét, s folytattuk a Hágában megkezdett előadást, ugyancsak kérdés-felelet formájában. Aznap téma: Mit nyújt ma az egyház az embereknek s mit tud nyújtani a jövőben.

Kedden ismét szabad program volt. Ajándékok, apróságok, emlékek vásárlásával telt el.

Szerda a hazaindulás napja volt. Délelőtt Utrechtben befejeztük a főtitkár úrral az előadássorozatot. Témája: Milyen áldozatot hoz vallásosságáért a hívó ember?

Délután házigazdáink és vendéglátóink kikísérték az állomásra. A mielőbbi viszontlátás reményében búcsúztunk el egymástól, s indultunk haza.

Hosszú vonatkozás után szeptember 28-án érkeztünk vissza Kolozsvárra, sok hasznos tapasztalattal, élményekkel, tartósan ígérkező, új barátságokkal, melyek meg vagyok győződve, hogy ifjúsági és gyülekezeti életünk javára fognak szolgálni.

Török István
V.é. theol. hallg.

GYERMEKEKNEK

KAIN ÉS ÁBEL

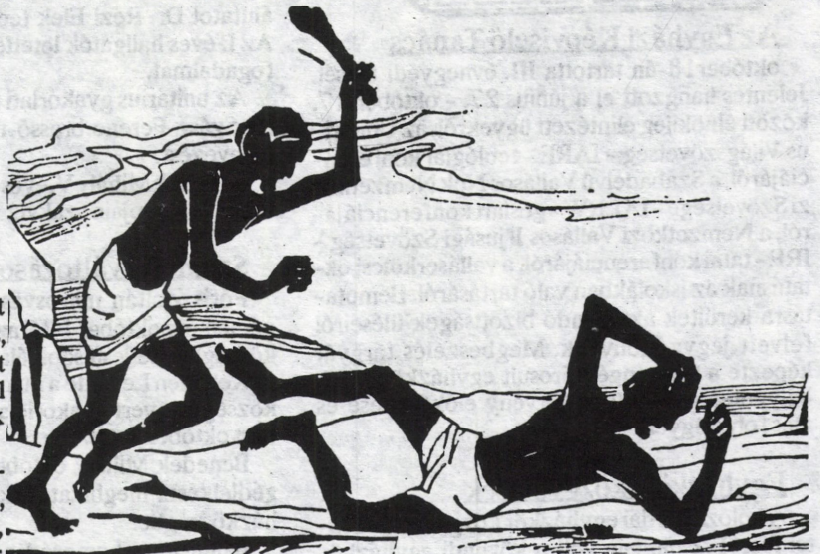
Kívül az Éden kertjén édegélt tovább Ádám és Éva. Itt kemény munkát kellett végezniük, hogy megélhessenek. Isten azonban megtartotta azt is, amit megígért nekik: gyermekekkel ajándékozta meg őket. Kain született először. Milyen nagy volt az Éva öröme. Boldogan kiáltott fel: Istentől kaptam ezt a fiút. Később megszületett a másik fiú is: Ábel. Fejnőttek mindketten. Kain földművelő lett, Ábel pásztorember.

Történt egyszer, hogy mindketten áldozatot vittek Istennek. Így akarták kimutatni hálájukat Isten iránt, hogy ti. abból áldoztak, amijük csak volt, s annak is a legjavát. Kain a föld terméséből és gyümölcséből a legszebbet, Ábel az állatai közül a legjobbat. Meggyújtották áldozati ajándékaikat, s annak füstje felszállt az ég felé. Isten azonban nemcsak azt látta, amit elébe hoztak, hanem azt is, ami a szívükben van.

Az Isten Ábel áldozatát szívesen fogadta, Káinét viszont nem. Miért tett különbséget a két testvér között? Bizonyára azért, mert Ábel hittel ajánlotta fel áldozatát, Kain pedig nem. Tehát nem Isten tett különbséget a két testvér között, hanem ők maguk!

Kain is észrevette ezt, és nem bírta elviselni. Szeme szikrázott a dühtől, szívében gyűlölet izzott. Isten figyelmeztette Kaint: Miért haragszol és búsulsz? Ha jól cselekszel, emelt fővel járhatasz. Ha nem jól tettél valamit, vigyázz, mert a bűn leselkedik rád, de te uralkodhatasz rajta!

Kain azonban nem hallgatott Istenre. Sőt, ettől kezdve kereste az alkalmat, hogy valamiképpen beleköthessen Ábelbe. Egy nap így szólt testvéréhez: Menjünk ki a mezőre! Ott rátámadt, meggyilkolta és otthagya. Ábel halott volt. Vére szétfolyt a földön, a föld beitta.

Estére ismét Isten szava szólította Kaint: Hol van Ábel, a testvéred? Kain megbánás helyett még akkor is így válaszolt: Nem tudom, talán őriznem kellett volna? Hát vajon a testvéreknek nem kell szeretniük egymást és segítve gondoskodniuk egymásról?

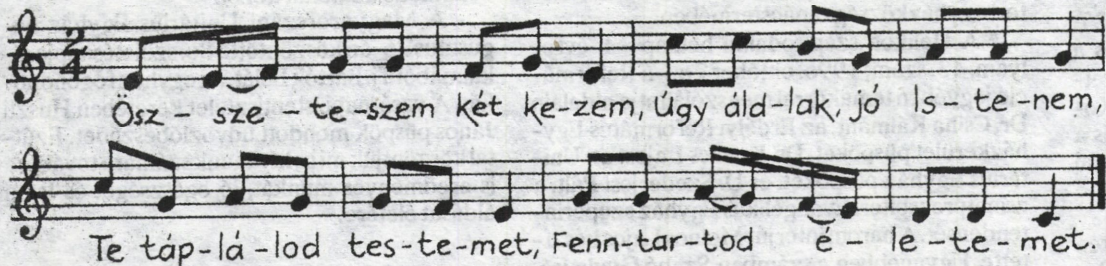
Kain! - szólt az Isten. A testvéred vére kiált hozzám a földről! Mit tettél? A föld többé nem fog termést adni neked, mert vért ontottál rá. Hontalan bujdosó leszel ezután, mert ezen a földön nem lesz otthonod.

Kain most már megrettent, és félve könyörgött Istenhez: Ha előző magadtól és nem védelmezél meg, akkor bárki, aki rántalál megölhet engemet. Isten ekkor megjelölte Kaint, hogy senki ne bántsa őt. Aki megölné Kaint - szólt - az hétszeres büntetést kapna.

Kain elbujdosott szülőföldjéről, amelyet testvére vérével áztatott. Elment az Isten-színe elől. Az első halott a Biblia lapjain gyilkosság áldozata. Ádám és Éva, mikor vétkezett Isten ellen, csak engedetlen volt. Gyermekek, Kain már gyilkolt!

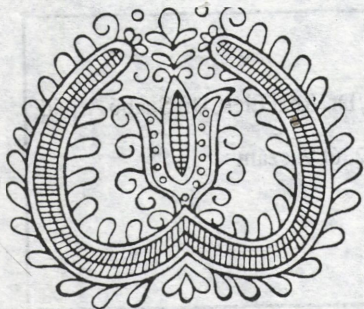
Énekeljünk!

Összeteszem két...

2. Minden földi szükségem
Betöltöd Te egészen,
Étel, ital, ami jó,
Tőled van, Mindenható.

3. Bármilyen jó úton,
Ma is megadod, tudom.
Hálás szívvel elveszem,
S áldlak drága Istenem.

Imádkozzunk!

Kezem imára kulcsolom,
És tehozzád fohászokodom.
Ó, hallgasd meg imámat:
Tartsd meg apámat, anyámat.
Amen."

Édes jó Istenem!
Kedves nagyapámat,
Kedves nagyanyámat
Oly nagyon szeretem!
Áldd meg őket minden jóval,
Édes jó Istenem.
Amen.

KÁNYÁDI SÁNDOR ELSZÁLLTAK

Fölszálltak a csókák,
elszálltak a varjak,
az öreg toronyról
hét határba tartnak.

Egy, csak egy maradt itt,
az az egy is hallgat,
sütheti a nap és
verheti a harmat.

El nem mozdul, mintha
odafagyott volna,
azt se tudjuk, vajon
varjú-e vagy csóka.

Hiába vallatják
a verebek - hallgat,
némán ül hírnöke
annyi zivatarnak.

Noszogatják, küldik:
hussanj te is, menj ki
zsíros barázdából
eleséget szedni.

Megszólt harmadnap,
de csak annyit mondott:
csiricsári népre
nem hagyom a tornyot.

HÍREK

Az Egyházi Képviselő Tanács

október 18-án tartotta III. évnegyedi ülését. Jelentés hangzott el a június 27. - október 17. között elnököleg elintéztett ügyekről, az Unitárius Világszövetség - IARE - teológiai konferenciájáról, a Szabadelvű Vallásos Nők Nemzetközi Szövetsége - IALRW - goslari konferenciájáról, a Nemzetközi Vallásos Ifjúsági Szövetség - IRE - tatai konferenciájáról, a vallásérkölcsi oktatásnak az iskolákban való tartásáról. Bemutatóra kerültek az állandó bizottságok üléseiről felvett jegyzőkönyvek. Megbeszélés tárgyát képezte a földrendéskárosult egyházközösségek helyzete, a vallásügyi törvény előkészítése és más folyó ügyek.

Egyházköri közgyűlések

A kolozs-tordai egyházkör közgyűlése szeptember 1-2 napjain volt a kövendi egyházközösségben. A szombati istentiszteleten Sándor Bálint torockószentgyörgyi, vasárnap Pálfi Dénes betlehenszentmiklósi lelkész végezte a szószéki szolgálatot.

A maros-küküllői egyházkör közgyűlését október 5-6 napjain tartották meg a szentgericei egyházközösségben. A lelkészi szolgálatot Kovács Sándor magyarzsákodi lelkész végezte.

A székelykeresztúr-udvarhelyi egyházkör közgyűlésére október 6-7-én került sor a kobátfalvi egyházközösségben. A szószéki szolgálatot szombaton Ádám Dénes homoródkeményfalvi, vasárnap Botha Dénes fiátfalvi lelkész végezte.

Lelkészi értekezletek

A III. évnegyedi lelkészi értekezleteket szeptember 6. és október 9. között tartották meg az egyházkörök lelkészei. Az értekezleten megbeszélésre került: Dr. Rezi Elek: A házasság felbontása és hatása a családi életre; családvédelem, Dr. Erdő János: Jelentés az Unitárius Világszövetség teológiai konferenciájáról és 27. kongresszusáról, Zsákó Erzsébet: Jelentés a Szabadelvű Vallásos Nők Nemzetközi Szövetségének Goslarban tartott konferenciájáról, Kovács István sepsiszentkirályi lelkész: Jelentés a Nemzetközi Vallásos Ifjúsági Szövetség tatai konferenciájáról.

Az ez alkalommal tartott istentiszteleteken szószéki szolgálatot végeztek: Segesváron Balázs Tamás szentháromság-kisadorjáni, Olthévízen Szász Ferenc brassó-újvárosi, Nagyváradon Szabó Dezső kolozsvár-belvárosi, Székelyudvarhelyen Katona Dénes lelkészek.

Lelkésznevelés

Az őszi felvételi vizsgát a Protestáns Teológiai Intézet I. évfolyamára szeptember 12 - 18-án tartották meg. Eredményes felvételi vizsgát tettek: Lázár Levente medgyesi, és Kriza János nagyváradai unitárius jelöltek.

Az unitárius hallgatók évnnyitó istentiszteletére október 7-én került sor a kolozsvár-belvárosi unitárius templomban; a lelkészi szolgálatot Dr. Erdő János egyházi főjegyző végezte.

A Protestáns Teológiai Intézet október 7-én délután tartotta évnnyitó ünnepélyét. A megnyitó beszédet Dr. Szabó Árpád rektor mondta, az

áhitatot Dr. Rezi Elek teológiai tanár végezte. Az I. éves hallgatók letették az Intézetbe lépők fogadalmát.

Az unitárius gyakorlati tanszékre október 1-től Szász Ferenc brassó-újvárosi lelkész nyert kinevezést.

Benedek Mihály V. éves teológiai hallgató október 2-4 napjain szakvizsgát tett.

Személyi változások

Fóris Zoltán marosvásárhelyi gyakorló segédlelkész október 1-től az újszék helyi egyházközösségben teljesít szolgálatot.

Kelemen Levente a marosvásárhelyi egyházközösségbe nyert gyakorló segédlelkészi kinevezést október 1-től.

Benedek Mihály október 1-től gyakorló segédlelkészi megbízatást kapott a bözödi egyházközösségbe.

Bálint Imre homoródszentpéteri lelkész november 1-től az alsófelsőszentmihályi egyházközösségbe kapott kinevezést.

* Dr. Kovács Lajos püspök szeptember 17-én részt vett a Brassai Sámuel líceum tanévnyitó ünnepségén és üdvözlő beszédet mondott.

* Az új vallásügyi törvény kidolgozásával kapcsolatos megbeszélésekre került sor szeptember 5-én és 22-én Bukarestben. Egyházunkat Jenei Dezső főgondnok és Mikó Lőrinc gazdasági tanácsos képviselték.

* Szeptember 9-én a várfalvi egyházközösségben kórustalálkozóra került sor az RMDSZ Kolozs megyei szervezete, a Romániai Magyar Zenetársaság, a RMDSZ várfalvi szervezetének rendezésében; a találkozózt ökumenikus istentisztelettel egybekötve tartották.

* Dávid Ferenc ifjúsági konferenciát és találkozót tartottak október 20-21-én a brassói unitárius egyházközösségben; Kolozsváron ifjúsági találkozót szerveztek október 21-én a monostori egyházközösség tanácstermében.

* A Helikon szépirodalmi hetilap - I. évfolyam, 43. szám, 1990. október 26. - a Reformáció jegyében témakörrel megszólaltatja oldalain Dr. Csiba Kálmánt, az Erdélyi Református Egyházkerület püspökét, Dr. Kovács Lajost az Unitárius Egyház püspökét, és D. Szedzerjesi Pált, a zsinatprezsbiteri Evangélikus Egyház szuperintendensét. A három interjút Molnos Lajos készítette. Ugyanebben a számban Szabó Gyula író,

a homoródmási unitárius egyházközösség történetéről közöl értékes tanulmányt.

Külföldi kapcsolatok

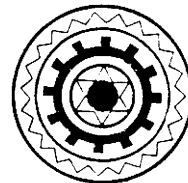
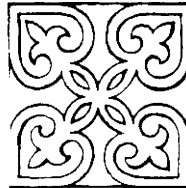
- Szeptember 15-25. között egyházunk tíz tagú küldöttsége, a hollandiai Szabad Reformált Egyház meghívására, Hollandiában több egyházközösséget látogatott meg.

- Szeptember 22-23-án a budapesti Nagy Ignác utcai templom 100 éves évfordulója alkalmával tartott ünnepségeken egyházunkat Dr. Kovács Lajos, Dr. Kovács Lajosné, András György és Mikó Lőrinc képviselték. A vasárnapi istentiszteleten a szószéki szolgálatot Kereki Gábor Angliában élő nyugalmazott lelkész végezte, az úrvacsorai ágendát Dr. Kovács Lajos püspök tartotta.

- Az Európai Unitárius Univerzalista szervezet - EEU - konferenciát tartott október 19-21-én a németországi Berchtesgadenben. Egyházunkat Dr. Rezi Elek és Kiss Alpár lelkész képviselték.

- A budapesti Ráday Kollégiumban augusztus 27-31. között került sor a Doktorok Kollégiumának őszi plenáris ülésére. Az egyházi-néprajzi csoport munkálataiban Dr. Molnár István felügyelő gondnokunk, Simén Domokos csikszeredai és Török Elek nyáradgálfalvi lelkészek is részt vettek. Dr. Molnár István: Tavasz - hűsvéti ünnepkör az erdélyi unitáriusoknál, Simén Domokos: Református-unitárius együttélés a Székelyföldön a XVI.-XVII. században címmel tartottak előadást. Augusztus 28-án, amikor az unitárius előadásokra került sor, a Magyarországi Unitárius Egyház részéről résztvettek Huszti János püspök, Kelemen Miklós lelkész, valamint Gellért Judit és Dr. Rezi Elek teológiai tanár. A fentjelzett idő alatt jelent meg, a Magyarságkutató Intézet kiadásában Vallásosság és népi kultúra a határainkon túl című, negyedik kötet, amely 146-210 oldalain unitáriusokra vonatkozó adatokat közöl.

- A Magyarországi Unitárius Egyház augusztus 26-án köszöntötte 80. születésnapja alkalmából ifj. Bartók Bélát, az egyház főgondnokát. A vasárnapi istentisztelet keretében Huszti János püspök mondott üdvözlő beszédet. Ezúttal köszöntjük mi is, kívánunk számára továbbra is eredményes munkát, jó egészséget és Isten áldását életére.

Unitárius Közlöny - A Keresztény Magvető melléklete
Kiadja az Unitárius Egyház
Szerkesztő bizottság: Gál Mária, Molnos Lajos (főszerkesztő), Dr. Rezi Elek, Dr. Szabó Árpád (felelős szerkesztő), Kusztos Enikő (grafikai szerkesztő)
Szerkesztőség és kiadóhivatal: 3400 Kolozsvár, December 22. út 9. szám
Postafiók: 24. Telefon 1-52-71.
Egyes szám ára 8 lej